

XIX. YÜZYILDA UZUNKÖPRÜ ŞEHRİNDE YAPILAN MESLEKLER¹

PROFESSIONS MADE IN UZUNKÖPRÜ CITY IN THE 19TH CENTURY

Hilal YILMAZ*

Geliş Tarihi: 29.12.2022
(Received)

Kabul Tarihi: 24.07.2023
(Accepted)

ÖZ: Tanzimat Dönemi'nde vergi tespiti amacıyla temettuât sayımları yapılmış ve bu sayımlar sonucunda temettuât defterleri oluşturulmuştur. Uzunköprü Temettuât Defterleri'ne göre şehir merkezinde çok çeşitli meslekler yapılmıştır. Bu meslekleri üretim fonksiyonlarına göre sekiz gruba ayırmak mümkündür. Yapılan mesleklerin usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde ilerlediği görülmektedir. Ayrıca bazı mesleklerin babadan oğula geçerek ilerlediği, bazı kişilerin baba ve kardeşleri yanında çalıştığı tespit edilmektedir. Uzunköprü'de yaşayan Türk ve diğer Müslümanlar, gayrimüslimler ve Müslüman Kıptiler arasında meslek dağılımını görmek de mümkündür. Buna göre bazı meslekler bu gruplardan sadece biri tarafından bazı meslekler ise bu üç grup tarafından beraber yapılmıştır. Bu makalenin amacı; XIX. yüzyıl ortalarında şehirde yapılan meslekleri tespit etmek ve meslek tespitiyle de şehrin bölgedeki durumunu ortaya koymaktır. Makalede ana kaynak olarak Uzunköprü'ye ait temettuât defterleri kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada çok sayıda araştırma eserinden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Uzunköprü, Temettuât Defterleri, Meslek, Ekonomik.

ABSTRACT: In the Tanzimat Period, temettuât counts were made in order to determine taxes and as a consequence of these counts, temettuât registers were created. According to Uzunköprü Temettuât Registers, a wide variety of professions were made in Uzunköprü. These professions are divided into eight groups according to their production functions. It is seen that the professions are made in a master-apprentice relationship. In addition, it is determined that some professions are passed on from father to son, and some people work with their father and brothers. It is also possible to see the distribution of professions among Turks and other Muslims, non-Muslims and Muslim Copts living in Uzunköprü. Accordingly, some professions were performed by only one of these groups, and some professions were performed by these three groups together. The purpose of this article; It is

¹ Bu çalışma Trakya Üniversitesi tarafından 3-4-5 Kasım 2022 tarihlerinde Uzunköprü/Edirne'de düzenlenen "Uzunköprü Sempozyumu-Her Yönüyle Uzunköprü" isimli ve temalı ulusal sempozyumda sözlü olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir. Ayrıca bu çalışma, yazarın Prof. Dr. İbrahim SEZGİN danışmanlığında Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında 2014 yılında tamamlanan "XIX. Yüzyıl Ortalarında Uzunköprü Şehri" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir ve tezdaki "Hane Reislerinin Meslekleri" başlığının gözden geçirilip genişletilmiş halidir.

* hilalyilmaz_22@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0499-9256.

OPEN ACCESS

© Copyright 2023 Yılmaz

to determine the professions made in the city in the middle of the 19th century. Temettuât notebooks belonging to Uzunköprü were used as the main source in the article. In addition, many research works were also used in the study.

Key Words: Ottoman State, Uzunköprü, Temettuât Registers, Profession, Economic.

EXTENDED ABSTRACT

This section contains information about the purpose, significance, method and results of the study. **Purpose:** In the Tanzimat Period, Temettü counts were made in all Ottoman lands for tax determination. As a result of these counts made in Uzunköprü, temettuât registers were created. A lot of information about the socio-economic life of Uzunköprü can be reached in these registers. The target of the study is to determine the professions made in the city in the middle of the 19th century by examining the temettuât registers of Uzunköprü. Moreover, it is purposed to reveal the economic situation of the city in the region with the determination of professions and to bring it to the literature as a source. **Significance:** This study is significant because the professions made in Uzunköprü in the middle of the 19th century are determined and the socio-economic life of the city is examined. Another important aspect of this article is that it is prepared based on archival sources belonging to the Ottoman State period. Moreover, this article is significant because it aims to provide a new source to the literature in the field of city history and to complete a deficiency in the field. **Method:** The subject of this article was determined to identify and reveal the professions in Uzunköprü. This article was created by examining the temettuât registers of Uzunköprü as the main source and supporting it with other studies. In this study, the temettuât registers were compared with each other. **Conclusion:** Temettuât counts were made in Uzunköprü in order to determine tax in the Tanzimat Period. As a result of these counts, Uzunköprü Temettuât Registers were created. As a result of the scanning carried out in the Prime Ministry Ottoman Archives, eleven temettuât registers belonging to Uzunköprü were detected. These registers were created separately as Muslim and Non-Muslim. Although the registers are divided into Muslim and non-Muslim, there are actually seven neighbourhoods in Uzunköprü. These neighbourhoods are Şehsuvarbey District, Rıza Efendi District, Halise Hatun District, Muradiye District, Gebran District, Mescid District and Habib Hoca District. In Uzunköprü Temettuât Registers, the profession of the people living in Uzunköprü was recorded. It was also stated that these people were masters, journeymen and apprentices in their profession. Everyone, whether they have a profession or not, is recorded in these registers. In addition, everyone, whether a taxpayer or not, was recorded in these registers. There are also people who cannot work in Uzunköprü and cannot do anything. These persons were also recorded in the registers. It is seen that these people are unable to work due to their children, old age and disability. Of course, how these people continued their lives was recorded in the registers. According to the registers, these people who could not work were living with the help of others. With these aspects, these registers reveal the economic and social situation of the city. The professions of the majority of the people whose names are found are recorded in the registers. It is possible to classify these professions according to their production functions. According to this; Professions Related to Agriculture and Livestock (327 people) in the first place, Professions Related to Physical Power and Labor (193 people) in the second place, Professions Related to Craftsman and Craftsmanship (150 people) in the third place, the Unemployed (63 people) in the fourth place, and Professions Related to Commerce (25

people) in the fifth place, Professions Public Officials (24 people) in the sixth place, Military Officers in the seventh place (4 people) and Professions Related to Education (3 people) in the last place. Occupations in the first three groups have an important place in the economy of the city. When professions are examined carefully, it is seen that almost every profession progresses in a master- journeyman- apprentice relationship. This shows that a profession is passed down from generation to generation. In Uzunköprü, it is seen that father and son, brother and sibling do the same profession as well as different professions from each other. On the other hand, the distribution of professions among religious groups, namely Turks and other Muslims, Muslim Copts and non-Muslims, helps to understand the economic structure of the city. Some professions are performed only by Turks and other Muslims, only by Muslim Copts, and only by non-Muslims. Some professions are performed by both Turks and other Muslims, Muslim Copts and non-Muslims. While Muslim Copts were doing their traditional profession, non-Muslims made a living by doing trade and crafts. On the other hand, Turks and other Muslims, concentrated on public office and trade. The data in the Temettuat notebooks reveal that Uzunköprü has an economy based on agriculture and animal husbandry. Although it is an agricultural city, it is obvious that many different professions are carried out in Uzunköprü to meet the needs of the city and its villages. There are different occupational groups from the food sector to the service sector, from the textile and clothing sector to the construction and repair sector. The fact that Uzunköprü is located on the Gallipoli-Edirne route and on a busy main road is thought to have led to the development of many business lines and to an increase in the professional experience of the people. While some professions were done by resident tradesmen in the city, some professions were made by peddlers. It is seen that some people earn income from other professions besides their main profession. This shows that these people have a second profession from which they earn additional income. In addition, it is seen that people living in Uzunköprü mostly do their jobs in Uzunköprü, and some people do their jobs outside Uzunköprü. Upon the examination of the Temettuat registers belonging to Uzunköprü, all kinds of questions about the heads of households living in the city and their professions can be answered. This situation enables the city to be recognized by revealing its social and economic aspects.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde yerleşik hayat, *şehirliler* ve *köylüler* olmak üzere ikiye ayrılmakta ve sosyal yapının temel unsurunu oluşturmaktaydı (Emecen, 1999b: 92). “*Şehir*” kelimesi çalışma çağındaki nüfusun çoğunluğunun ticaret, sanayi ve yönetim gibi işlerle uğraştığı büyük yerleşim merkezlerini anlatan Farsça bir kelimedir (Küçüktaşçı, 2010: 441). İnsanların şehirde toplanması sonucunda, toplumun yapması gereken işler kendi arasında ayrıldığından ihtisaslaşma başlamış ve sonunda meslek kolları oluşmuştur (Karagöz, 1999: 103). Osmanlı'da meslekler babadan oğula geçse de bu durum kesin bir kural değildi (Tabakoğlu, 1999: 24).

Ayrıca kişinin meslekî gelişimi usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde gerçekleşmekteydi.

XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde çeşitli nedenlerle köyden kente göçler yaşanmıştı (Tabakoğlu, 1999: 27). Öte yandan Osmanlı Devleti savaşlar sonucunda toprak kayıpları da yaşadıkça vergi gelirleri düşmüştü. Elbette devletin vergi gelirinden vazgeçmesi düşünülemezdi. Tanzimat Dönemi'ne gelindiğinde tüm alanlarda olduğu gibi maliye alanında da vergi düzenlemesine giden Osmanlı Devleti; vergi tespiti için temettû¹ sayımlarını yaptı, bu sayımlar sonucunda da temettuât defterleri oluşturuldu (Öztürk, 2003: 287). Temettuât defterlerinin oluşturulmasının asıl amacı ekonomik düzenlemeler yaparak herkesin gelirine göre vergi vermesini sağlamak olsa da bu defterler nüfus defteri gibi de düşünülmüştür. Bu yüzden hane esaslı yazım sistemi kullanılarak sadece hane reisleri kaydedilmiştir. Ayrıca hiçbir vergi vermeyip başkalarının yardımıyla geçinenler de defterlere yazılmıştır. Bu defterlere herkesin isim ve namı belirtilerek insanların fotoğrafı çizilir gibi uzun boylu, kara sakallı, şaşı gözlü gibi tarifleri yapılmıştır. Defterlerin oluşturulduğu sırada bu tanımlamaların kaydedilmesi istenmişse de kimi yerlerde bu tanımlama yapılmış, kimi yerlerde yapılmamıştır. Örneğin Uzunköprü Temettuât Defterleri'nde bu tarz bir tanımlama bulunmamaktadır. Temettuât defterlerinde herkesin ne kadar emlak, arazi ve hayvanı olduğu yazılmıştır. Tüccar ve esnafın bir yılda tahminen ne kadar temettuâtı olduğu araştırılarak kaydedilmiştir. (Adıyeke, 2000: 770-772, 774). Böylece şehir ve köylerde yaşayan kişilerin ekonomik ve sosyal durumuna ait çok geniş bir veri tabanı oluşmuştur (Güran, 2000: 80). Bu defterler, XIX. yüzyıl ortalarında oluşturulduğundan Osmanlı'nın bu dönemine ait sosyal ve ekonomik tarihi hakkında çok değerli bilgiler içermektedir. Ayrıca Osmanlı'nın klasik dönemi olan XV-XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinden çıkarılacak bilgilerden çok daha fazlasına sahiptir (Arslan, İ. 2002: 58-59). Bu makale, ana kaynak olarak Uzunköprü'ye ait temettuât defterleri incelenmek ve diğer çalışmalarla desteklenmek suretiyle oluşturulmuştur. Bu makalenin amacı; XIX. yüzyıl ortalarında şehirde yapılan meslekleri tespit etmek, meslek tespitiyle de şehrin bölgedeki durumunu ortaya koymaktır.

2. UZUNKÖPRÜ TEMETTUÂT DEFTERLERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yapılan tarama sonucunda Uzunköprü (Cisri Ergene) kasabasına ait toplam on adet defter tespit edilmiştir. Bu defterler, Miladî 1844-1845 (Hicrî 1260-1261) yıllarına aittir. Şehir merkezinin defterlerinden 5 tanesi *Müslümanlara*, 4 tanesi *gayrimüslimlere* aittir. Kalan 2 tanesi ise *Müslümanlarla gayrimüslimlerin* beraber kaydedildiği ortak defterlerdir.

¹ Temettû: kâr etme, kazanma, kâr, fayda; Temettuât: kârlar, faydalar, kazançlar demektir. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006, s. 1073.

Osmanlı Devleti'nde dinî yapıya göre (inanç temelinde göre) oluşturulan Millet Sistemi, ırkî yapıya dayalı değildi. Şehrin temettuat defterleri de bu dinî yapıya göre tutulmuştur. Yani *gayrimüslimler* ile *Müslümanlar* genellikle farklı defterlere kaydedilmiştir. Temettuat defterlerinde *Müslüman Kıptîlerin* de kayıtları bulunmaktadır. Ancak Müslüman Kıptîler diğer Müslüman ahali ile beraber aynı defterlerde kaydedilmiştir. Şehre ait 11 adet temettuat defteri olsa da bu dönemde Uzunköprü'de *Muradiye Mahallesi*, *Merhum Rıza Efendi Mahallesi*, *Şehsuvarbey Mahallesi*, *Halise Hatun Mahallesi*, *Gebran Mahallesi*, *Mescid Mahallesi* ve *Habib Hoca Mahallesi* olmak üzere toplam 7 mahalle bulunmaktadır.

3. UZUNKÖPRÜ ŞEHRİNDE YAPILAN MESLEKLER

Temettuat defterlerinde meslekler hane reisinin isminin üst kısmında kaydedilmiştir. Defterlerde neredeyse her hane ve aile reisinin mesleği belirtilmiştir. Bu durum kayıtlı olan bu kişilerin ekonomik faaliyetlerini görebilmemize imkân vermektedir. Ayrıca şehirdeki meslek gruplarının sosyal ve iktisadî yapı içerisindeki yerini ve önemini tespit etmemizi sağlamaktadır. Eğer kişinin mesleği bulunmuyorsa veya çalışmayacak vaziyetteyse bu kişi için defterlerde "*bilâ-sanat olduğu*" ifadesi kullanılarak durumu açıklanmıştır. Vergi toplamak amaçlandığı için temettuat defterlerine genellikle vergi vermekle yükümlü kişiler kaydedilmiştir. Ancak vergi vermeyenler de defterlere yazılmıştır. Vergi mükelleflerinin büyük bir kısmını erkekler oluştursa da az sayıda da olsa yetim çocuklar³ ile kadınların⁴ da kayıtları defterlerde bulunmaktadır. Çünkü defterlere, ihmal edilmeden herkesin kaydedilmesi emredilmiştir (Kütükoğlu, 2007: 3).

Defterlerde mesleği kaydedilenlerin yanında mesleği kaydedilmeyen veya belirtilmeyen kişiler de bulunmaktadır. Bu kişilerin ne iş yaptığını belirlerken bazı yollar takip edilmiştir. Mesela bazı kişilerin meslekleri sahip olduğu lâkaptan ve kayıtlarında yer alan meslek gelirinden hareketle tespit edilmiştir. Bazı kişilerin meslekleri ise babası/ amcası/ kardeşi/ eniştesi/ kayını gibi kişilerin yanında olmaları veya beraber yaşamaları sebebiyle aynı mesleği yaptıkları düşünülerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Belirtmek gerekir ki defterlerde bu kişilerin "*babası/eniştesi yanında işlemekte olduğu*", "*karındaşıyla birlikte ziraat etmekte olduğu*" ya da "*babası yanında ziraat etmekte olduğu*" gibi açık ifadeler bulunmaktadır. Eğer bu şekilde hane ve aile reislerinin mesleğine ait herhangi bir ipucu yoksa bu kişilerin

² Bilâ-: Arapça kelimelerin başına getirilerek "-siz" şeklinde olumsuz anlam vermek amacıyla kullanılmaktadır. Bkz. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2006, s. 103. Buradan hareketle *bilâ-sanat: sanatsız* demektir.

³ Örneğin Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'ndeki "*Yangöz Ahmedoğlu yetim Salim*". Bkz. BOA, *ML.VRD.TMT.*, nr. 05269.00005. (H. 1260-1261/M. 1844-1845).

⁴ Örneğin Gebran Zımmi Mahallesi Defteri'ndeki "*Fırıncı karısı*". Bkz. BOA, *ML.VRD.TMT.*, nr. 05279.00002. (H. 1260-1261/M. 1844-1845).

sahip olduğu arazi, hayvan gibi taşınır-taşınmaz mallarına bakılarak meslekleri belirlenmeye çalışılmıştır. Fakat uyguladığımız bu yöntemlere rağmen Uzunköprü’de mesleğini belirleyemediğimiz kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin; yetim olduğu, çocuk yaşta oldukları, özünden ya da ihtiyarlıktan iş yapmaya güçlerinin olmadığı ve başkalarının yardımıyla geçindikleri görülmektedir.

Defterlerden tespit ettiğimize göre bazı kişiler aynı anda birkaç mesleği beraber yürütmüştür. Mesela Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri’nde Ustoyanoğlu Petko’nun kaydında “*ekser ticareti çoban bazen ziraat idüğü*”, Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri’nde Tangıroğlu Hacı Halil’in kaydında “*alışverişi ile meluf olup hizmetkâr ile ziraat itdüğü*”, Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde Estefanioğlu Aleksandırı’nın kaydında “*bakkal esnafından bazen yevmiye ile ziraatte idüğü*”, Temyuroğlu Panayot’un kaydında “*erbab-ı ziraat bazen bağcılık ile meluf olduğu*” şeklinde açıklamalar yer almaktadır. Bu açıklamalar bazı kişilerin birden fazla mesleğinin olduğunu göstermektedir. Bu kayıtların yanında Muradiye İslâm Mahallesi Defteri’ndeki Mirahur Süleyman Ağa’nın kaydında bulunan “*bilâ-sanat ahz-ü i’tacı idüğü*” ifadesi Süleyman Ağa’nın hem sanatının olmadığını hem de alışverişle uğraştığını göstermektedir.

Uzunköprü’de bazı kişilerin meslekleri ile meslek geliri farklı farklı kaydedilmiştir. Bu kişilerin asıl mesleklerinin yanında ek gelir sağladıkları başka meslekî faaliyetleri de bulunmaktadır. Örneğin Halise Hatun Mahallesi’nde yaşayan Kaza müdürü Hüseyin Bey’in mesleği “*erbab-ı ziraat*” olarak kayıtlıdır. Fakat kendisi aslında Uzunköprü’nün yönetiminden sorumlu kamu görevlisidir. Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri’nde Kadayıfçioğlu Mehmed Dayı’nın mesleği adı çapacı olarak kaydedilmiş ama çapadan ve bekçilikten elde ettiği meslek geliri bulunmaktadır. Yine bu mahallede Belcioğlu Ali’nin mesleği erbab-ı ziraat iken arabacı kiracılığında meslek geliri vardır. Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri’nde İbiş veled-i Osman’ın mesleği erbab-ı ziraat olarak kaydedilmiş fakat çapacılıktan meslek geliri bulunmaktadır. Aynı mahallede Mehmed bin Said’in mesleği berber kalfası iken hem berber kalfalığından hem de kiracılıktan meslek geliri vardır. Gebran Zımmî Mahallesi Defteri’nde Hristooğlu Kostandi’nin mesleği çobanlıktır fakat koyun alışverişinden (ağnam ahz-ü i’tası) meslek geliri bulunmaktadır. Şehsuvarbey Reayası Mahallesi Defteri’nde Çoban Mirço’nun mesleği adı çoban olarak kaydedilmiş olmasına rağmen orakçılık ve çapacılıktan meslek geliri bulunmaktadır. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Uzunköprü’de ilk etapta nasıl bir meslek olduğunu anlayamadığımız dört ayrı meslek kaydı bulunmaktadır. Bu meslekler *tebaalık*, *mehterlik*, *yüzdecilik* ve *yedilik*’tir. “*Tebalık*” olarak karşımıza çıkan bu meslek defterlerde “*tebaalık ile meluf idüğü*” ve “*tebaalık ile meluf olduğu*” gibi iki farklı şekilde kaydedilmiştir. Mesleği “*tebaa*” olan kişilerin kaydında bulunan bazı açıklamalar bu mesleğin nasıl bir meslek olduğunu anlamamıza yardımcı olmuştur. Bu açıklamalar sadece

Muradiye İslâm Mahallesi Defteri'nde ve mesleği “tebaa” olan kişilerin kayıtlarında bulunmaktadır. Fakat diğer mahalle defterlerinde mesleği “tebaa” olan kişilerin kayıtlarında bu açıklamalar bulunmamaktadır. Örneğin söz konusu mahalle defterindeki kayıtlarında Mustafa bin Abdi için “faziletli Hasib Bey Efendi'nin yanında olduğu”, Hacı Ömerzade Arif Ağa için “devletlü Hasib Bey Efendi'nin yanında idüğü”, İnceoğlu Mehmed Ağa için ise “Yayar? karyesinde azadan Hacı Ahmed Ağa'nın yanında idüğü” şeklinde açıklamalar bulunmaktadır. Bu bilgiler “tebaa”nın hizmetkâr, hizmetçi ve uşak olduğunu düşündürmektedir. Zaten bazı temettuât defterlerine ait çalışmalarda “tebaa”nın bir nevi uşak anlamına geldiği ve belli kişilerin hizmetlerini gördükleri (Arslan, Ö. F. 2006: 45; Purodran, 2010: 60), “bir tür uşaklık” olduğu (Yıldız, 2000: XXIV) ve hizmetkârlık ile aynı anlamda kullanıldığı belirtilmektedir (Tağ, M. 2022e; 183). “Maliye Nezareti Temettuât Defterlerine Göre Gördes Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu” isimli basılmamış yüksek lisans tezinde Fatih Bozkurt “tebaa”yı “kelime anlamı tâbî olarak (tâbî olan), uyarak anlamlarını taşıyan tebaadan tabiri pratikte hizmetkâr kelimesine yakın anlamıyla kullanılmış olmalıdır” şeklinde açıklamıştır (Bozkurt, 2003: 40). Bunun yanında Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde Uzun Emir Dayı'nın mesleği “kahveci tebaalığıyla mehuf olduğu” şeklinde kaydedilmiştir. Muhtemelen Uzun Emir Dayı'nın mesleği kahvehanede uşaklıktır. Bu açıklama tebaalığın (uşaklığın) bir çeşidinin de olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat Uzun Emir Dayı'nın kimin yanında çalıştığı belirtilmemiştir (Yılmaz, 2014: 73)⁵.

Nasıl bir meslek olduğunu anlayamadığımız ikinci meslek olan “mehterlik” defterlerde “mehter olduğu”, “mehter çırağı” ve “adi mehter olduğu” şeklinde kaydedilmiştir. Ferit Devellioğlu mehter'i tanımlarken “yüksek rütbeli hizmetkâr, çadırlara bakan uşak, at uşağı” şeklinde ifade etmiştir (Devellioğlu, 2006: 603). Muhtemelen bu kişiler de hizmetkâr ve uşak olarak çalışmıştır. Ancak bu kişilerin kayıtlarında kimin yanında çalıştıkları belirtilmemiştir.

“Yüzdecilik” mesleği de nasıl bir meslek olduğu anlaşılabilen bir başka meslektir. Defterlerde bu meslek “yüzdecî çırağı” ve “adi yüzdecî olduğu” şeklinde kaydedilmiştir. Doğan Yörük doktora tezinde “Kabile-i Yüzdeciyân” ve “Tâife-i Yüzdeciyân” şeklinde bahsettiği taifenin “büyük çoğunluğunun yörük olduğunu, tamamının hayvancılık faaliyetiyle meşgul olmasından dolayı halis Türkmen göçebeleri olduğunu ve koyun çobanlığı ettiklerini” söylemektedir (Yörük, 2002: 78). Feridun Emecen ise “yüzdecî Yörüklerin her yüz koyuna kırk akçe ağnam vergisi verdikleri için bu adla anıldıklarını” ifade etmektedir (Emecen, 1988a: 478). Bu bilgiler ışığında mesleği “yüzdecî” olan kişilerin “koyun çobanı” olduğu düşünülmektedir. Şehsuvarbey Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri'nde mesleği

⁵ Tebaalık mesleği ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız Hilal Yılmaz, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Uzunköprü Şehri”, (Yüksek Lisans tezi, Trakya Üniversitesi, 2014), s. 73.

yüzdeci (koyun çobanı) olarak kayıtlı Deli Ali'nin sadece 1 tane eşiği bulunmaktadır. Yüzdeci olan diğer kişilerin ise tarlası ile beraber hiçbir malı bulunmamaktadır. Muhtemelen bu kişiler başkalarına koyun çobanlığı (yüzdeci) yapmaktadır. Örneğin Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde Corteloğlu Tahir Dayı'nın kardeşi İsmail'in mesleği için "*mahalle-i mezburda yüzdeci çırağı idüğü*" şeklinde açıklama yapılmıştır. Muhtemelen İsmail, mahallede koyun sahibi olan herkesin koyunlarını beraber otlatan çobana çıraklık yapmaktadır. Defterlerden yüzdecilik mesleğini yapan 6 kişiden dördünün geçen sene 11-16 kuruş arasında değişen miktarda vergi ödediği, 1 kişinin vergiyi kardeşiyle müşterek ödediği, diğerinin ise vergi vermediği tespit edilmiştir.

Nasıl bir meslek olduğunu anlayamadığımız "*yedilik?*" mesleği ise defterlerde *yedilik?* (6 kişi), *çorba yediliği?* (1 kişi), *çobancı yediliği?* (1 kişi), *orakdan ve çobancı yediliği?* (1 kişi), *...* *yediliği?* (1 kişi) şeklinde kaydedilmiştir. "*Çobancı yediliği?*" ve "*çorba yediliği?*" mesleklerine binâen kesin olmamakla beraber "*yedilik*" tabirinin "*haftalık*" olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu ifadelerden *yedilik* mesleğinin alt grup veya çeşitlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu mesleği yapan kişilerin kayıtlarında *yediliğe* ait en ufak bir açıklamanın bulunmaması, herhangi bir mala mülke ve hayvana sahip olmamaları, bu mesleğin nasıl bir meslek olduğunu tahmin etmemize imkân vermemektedir. *Yedilik* mesleğini yapan bütün kişilerin gayrimüslim olması da dikkat çekmektedir. Ayrıca sadece Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'nde kayıtlı Ustoyanoğlu Yetim Dimitri hariç diğer kişilerin her birinin babasının ya da kardeşinin evinde oturduğu belirtilmiştir. Bu kişilerin babalarının meslekleri *erbab-ı ziraatlık*, *çobanlık* ve *adi hizmetkârlık*; kardeşlerinin meslekleri ise *çobanlık* ve *bozacılıktır*.

Uzunköprü Temettuât Defterleri'nde kaydedilen kişilerin mesleklerini üretim fonksiyonlarına göre gruplara ayırmak mümkündür. Bu gruplar aynı özelliğe sahip meslekler bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Buna göre Uzunköprü'de yapılan meslekler *ziraat ve hayvancılık*, *esnaf ve sanatkârlık*, *ticaret*, *eğitim*, *fizikî güç ve işçilik*, *kamu görevlileri*, *askerî görevliler* ve *işsiz-güçsüzler* olmak üzere sekiz gruba ayrılmaktadır. Uzunköprü'ye ait temettuât defterlerini inceleyerek gruplara ayırdığımız bu meslekleri gösteren 1 numaralı tabloya çalışmada yer verilmiştir.

Tablo 1: Meslek Grupları

MESLEK	KİŞİ SAYISI	MESLEK	KİŞİ SAYISI	MESLEK	KİŞİ SAYISI
Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler					
Erbab-ı Ziraat	223	Alışveriş ⁶	1	Adi yüzdeci	5
Çoban	47	Hayvan alışverişi	1	Yüzdeci (koyun çobanı) çırağı	1
Adi çoban	14	Balıkçı çırağı	1	Çifçi	1
Çoban çırağı	1	Bağcı	1	Adi sığirtmaç	4
Adi bahçevan	4	Bağcı kalfası	1	Sığirtmaç çırağı	1
Bahçevan çırağı	4	Şütürban (deve çobanı)	1	Sığirtmaç (sığır çobanı)	3
Bahçevan	3	Sahib-i arz (toprak sahibi)	1	Balıkçı	2
Kiracılık ⁷	5	Sebzelik	1	Adi balıkçı	1
Toplam			327		
Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler					
Berber	17	Dülger	5	Fırıncı	2
Berber kalfası	3	Adi dülger	1	Fırıncı kalfası	4
Berber çırağı	4	Boyacı	5	Fırıncı çırağı	1
Sepetçi	1	Boyacı kalfası	1	Tüfenkeçi	4
Kahveci	6	Boyacı çırağı	4	Mürekkebeçi	1
Adi kahveci	1	Terzi	5	Sarraç (semerci)	1
Kahveci tebaalığı	1	Terzi çırağı	1	Duhancı (tütüncü)	8
Nalband	6	Şerbethaneci	2	Tabaklık	1
Nalband kalfası	1	Kürkçü	2	Mumcu	1
Teymurci (Demirci)	6	Adi bezirci	1	Kürekçi	1
Teymurci kalfası	1	Adi çulha (dokuyucu)	1	Kürekçi çırağı	1
Teymurci çırağı	4	Adi değirmenci	1	Çilingir	4
Hancı	5	Adi külhancı	1	Çilingir çırağı	3
Kalaycı	5	Aktar	1	Helvacı	1
Adi kalaycı	1	Attar	3	Yemenici	3
Kalaycı kalfası	2	Aktar çırağı	1	Yemenici çırağı	2
Adi kalaycı kalfası	1	Bozacı	1	Yemenici kalfası	2

⁶ Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde Tangıroğlu Hacı Halil'in mesleği "alışveriş ile meluf olup ..." şeklinde kaydedilmiş, ancak ne alışverişi olduğu belirtilmemiştir. Hacı Halil'in sahip olduğu hayvanlar dikkate alındığında emin olmamakla birlikte bunun "hayvan alışverişi" olduğu düşünülmektedir.

⁷ Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptiyan Mahallesi Defteri'nde kaydedilen Elifoğlu Ömer'in mesleği "kiracılık ile meluf olduğu" şeklinde yazılmıştır. Ömer'in neyi kiraladığı kontrol edildiğinde gayr-i mezru tarladan geliri olduğu görülmektedir, yani tarlasını kiralamıştır. Bunun yanında Ömer'in iki adet camus öküzü de bulunmaktadır. Görünüşe bakılırsa camus öküzlerini de başkalarına kiralamaktadır. Bu defterden başka Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde de benzer durum tespit edilmiştir. Bu defterde kaydedilen Kabadayoğlu Mustafa'nın iki adet camus öküzünün, Tatar İsmail'in de iki adet karasığır öküzünün olduğu tespit edilmiştir. Bu kişilerin hayvanlarını kiraladığı düşünülebilir. Yine bu mahalle defterinde kayıtlı olan Muhzır Said'in oğlu Mustafa ile Pekmezci Mustafa'nın oğlu Tahir'in kiralatacağı hiçbir malı olmamakla birlikte kiracılıktan temettuatları bulunmaktadır.

Kalaycı çırağı	4	Debbağ (derici) kalfalığı	1	Hamur fırınında çalışan (muhtemelen simitçi)	2
Adi kalaycı çırağı	1	Doğramacılık	1		
TOPLAM			150		
Ticaret Alım Satımı İle İlgili Meslekler					
Ahz-ü i'tadan	6	Adi çerçi	1	Bakkal çırağı	6
Ahz-ü i'ta çırağı	1	Eskici	2	Hatab fûruhtu (odun satışı)	1
Çerçi	2	Pazarıcı	2	Bakkal	4
TOPLAM			25		
Fizikî Güç ve İşçilikle İlgili Meslekler					
Adi çapacı	47	Orakçı ve çapacı	30	Orakçı ve sair kiracı	1
Çapacı	40	Orakçı ve çift gündeliği	3	Hatapçı (oduncu)	1
Tebaa (uşak)	26	Orakçı	1	Adi korucu	1
Hizmetkâr	13	Orakçı ve sairden	1	Arabacı kiracısı	3
Adi hizmetkâr	9	Mehter çırağı	2	Adi arabacı kiracılığı	2
Arabacı	9	Mehter (uşak)	1	Nazırlık	1
Adi mehter	2				
TOPLAM			193		
Kamu Görevlileri					
İmam	8	Muhzır	2	Müezzin	4
Bekçilik	6	Müftü	1	Vakıf kâtibi	1
Hatib	1	Kaza müdürü	1		
TOPLAM			24		
Eğitim İle İlgili Meslekler					
Mektep hocası	2	Talib-i ilim (öğrenci)	1		
TOPLAM			3		
Askerî Görevliler					
Asakir-i redifde	1	Rediften müntakil asakir-i hazret-i şahanede olduğu	2	Asakir-i hazret-i şahaneden idüğü	1
TOPLAM			4		
İşsiz Güçsüz Olanlar					
Mesleği belirtilmeyen	51	Fukara	1	Bilâ-sanat (sanatsız)	10
Sâil (dilenci)	1				
TOPLAM			63		

1 numaralı tabloya göre ilk üç sırada *ziraat ve hayvancılıkla ilgili meslekler* (327 kişi), *fizikî güç ve işçilikle ilgili meslekler* (193 kişi), *esnaf ve sanatkârlıkla ilgili meslekler* (150 kişi) gelmektedir. Bu meslek gruplarını sırasıyla *işsiz güçsüz olanlar* (63 kişi), *ticaret alım satımı ile ilgili meslekler* (25 kişi), *kamu görevlileri* (24 kişi), *askerî görevliler* (4 kişi) ve *eğitim ile ilgili meslekler* (3 kişi) takip etmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere XIX. yüzyılda Uzunköprü’de çeşitli meslekler yapılmıştır. Bu meslekler, şehrin ve köyleri dâhil yakın çevresinin hemen her türlü ihtiyacını karşılayacak çeşitliliktedir.

Defterlerde bazı mesleklere ön ad olarak “*adi*” ifadesi verilmiştir. Ancak bu tanımlamanın neden yapıldığı tespit edilememiştir. Aynı defterde “*adi*” ön adının kullanılarak kaydedildiği mesleklerle beraber bu ön adın kullanılmadan kaydedildiği meslekler de vardır. Örneğin Şehsuvarbey Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri’nde art arda kaydedilen Kara Mehmed’in mesleğinin “*adi kalaycı kalfası*” İbrahim’in

ise “*kalaycı kalfası*” olduğu belirtilmiştir. Aynı defterde yine art arda kayıtları yapılan Topal Hüseyin oğlu Arif’in oğlu Hasan’ın “*kalaycı çırağı*”, Keleşoğlu Ahmed’in “*adi kalaycı çırağı*” olduğu kaydedilmiştir. Bu defterde meslekleri “*adi çapacı*” ve “*çapacı*”, “*adi mehter*” ve “*mehter*” olarak kaydedilen birçok hane reisi bulunmaktadır. Habib Hoca İslâm ve Müslim Kıptıyan ve Reayası Mahallesi Defteri’nde de art arda kaydedilen Köroğlu Mustafa Dayı’nın “*adi sığırtmaç*”, kardeşi Mehmed Dayı’nın da “*sığırtmaç*” olduğu kaydedilmiştir. Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde de Serabdar Ustovil ile Erkirioglu Zıhri’nin “*adi hizmetkâr*”, Nikolaoglu Hristo’nun da “*hizmetkâr*” olduğu belirtilmiştir. Bu örneklere diğer defterlerde de rastlanmaktadır. Kâtibin neye göre mesleklerde bu şekilde ayırım yaptığı bilinmemektedir. Fakat tahminimizce “adi” ön adıyla sürekli çalışan ve geçici olarak çalışanları birbirinden ayırmak amacıyla kullanılmış olmalıdır. 1 numaralı tabloda “adi” ön ad verilen ve verilmeyen meslekler ayrı ayrı gösterilmiştir. Amacımız XIX. yüzyılda mesleklerin kayıtları yapılırken böyle bir kullanım olduğunu göstermektir. İleride yapılacak çalışmalar sonucunda bu ön adın neyi ifade ettiğinin tespit edileceğine olan inancımız tamdır.

Meslekler defterlere kaydedilirken usta, kalfa ve çırakları belirtilmiştir. Bu nedenle 1 numaralı tabloda her mesleğin usta, kalfa ve çırakları ayrı ayrı gösterilmiştir. Defterlerde baba ve oğulların meslekî anlamda usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde olduğu görülmektedir. Örneğin; Şehsuvarbey Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri’nde Tako Mustafa’nın iki oğluyla *kalaycılık* yaptığı ancak küçük oğlu Ata’nın babasının yanında *kalaycı çırağı* olduğu belirtilmiştir. Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde kayıtlı olan İstaki oğlu Hristo’nun *fıncılık* yaptığı, üç oğlundan birisinin yanında *fıncı kalfası*, diğerinin *fıncı çırağı*, bir diğerinin ise *yemenici kalfası* olduğu görülmüştür.

Kardeşlerin de aynı mesleği usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde sürdürmüş olduğu görülmektedir. Örneğin; Şehsuvarbey Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri’nde bulunan Çavuş oğlu Ahmed’in *demircilik* yaptığı ve kardeşi İsmail’in abisi Ahmed’in yanında *demirci kalfası* olduğu kaydedilmiştir. Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde kayıtlı olan Kostandi oğlu Andon’un *bakkallık* yaptığı kardeşi Vasil’in de abisinin yanında *bakkal çırağı* olduğu belirtilmiştir.

Baba ve oğulların aynı mesleği yaptığı da görülmektedir. Defterlerde genellikle ziraat yaptıkları⁸ kaydedilmiş ama bunun dışındaki mesleklerde de baba ve oğulların aynı işle meşgul olduğu tespit edilmiştir. Mesela Halise Hatun Reayası Mahallesi Defteri’nde bulunan Uzun Yuvan’ın iki oğluyla beraber *çobanlık* yaptığı kaydedilmiştir. Ayrıca kardeş olanların da aynı mesleği yaptıkları tespit edilmiştir. Mesela Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri’nde kaydedilen Müezzın Molla ile kardeşi Molla Said’in mesleği *müezzın* olarak kaydedilmiştir.

⁸ Defterlerde “*babası yanında ziraat etmekde*” şeklinde kayıtlar bulunmaktadır.

Defterlerde babası ya da kardeşiyle veya diğer akrabalarıyla aynı mesleği yapmayanlar da bulunmaktadır. Örneğin Muradiye İslâm Mahallesi Defteri'nde kaydedilen Şakir Ağa'nın *berber*, iki oğlundan Hafız Ahmed Efendi'nin *çerçi*, diğer oğlu Hafız Mehmed Efendi'nin *duhancı* olduğu görülmektedir. Muradiye Reayası Mahallesi Defteri'nde bulunan Dimitri oğlu Vasil *hancı* iken kardeşi Nikoli *dülger ustasıdır*. Aynı defterde Ustoyan oğlu Manoş *ziraatle* uğraşırken üvey babası Nikola *şerbethanecidir*. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Uzunköprü'de yapılan mesleklerin dinî gruplara (Millet Sistemi) dağılımını görmek bu grupların iktisadî durumunu anlamaya yardımcı olacaktır. 2 numaralı tablo; Uzunköprü'de yapılan mesleklerin *Türk ve diğer Müslümanlar, Müslüman Kiptiler ve gayrimüslimler* arasında dağılımını göstermektedir.

Tablo 2: Mesleklerin Dağılımı

Meslek	Müslüman	Müslüman Kıptî	Gayrimüslim	Meslek	Müslüman	Müslüman Kıptî	Gayrimüslim
Erbab-ı ziraat	152	2	69	Hatab fûruhtu (odun satıcısı)	1		
Sahib-i arz (toprak sahibi)	1			Çoban			47
Berber	17			Adi çoban			14
Berber kalfası	2		1	Çoban çırağı			1
Berber çırağı	4			Çerçi	2		
Hizmetkâr	6	1	6	Adi çerçi	1		
Adi hizmetkâr	4		5	Debbağ kalfahğı	1		
Tebaahk	26			Tüfenkçi	4		
Yüzdeci çırağı	1			Nazır	1		
Adi yüzdeci		5		Pazarıcı	1		1
Kahveci	6			Hancı	2		3
Adi kahveci		1		Bakkal			4
Kahveci tebaahğı	1			Bakkal çırağı			6
Nalband	5	1		Fırıncı			2
Nalband kalfası	1			Fırıncı kalfası			4
Alışveriş	1			Fırıncı çırağı			1
Duhancı	8			Adi çulha			1
Balıkçı	2			Dülger	2		3
Balıkçı çırağı		1		Adi dülger			1
Adi balıkçı			1	Kürekçi			1
Adi külhancı	1			Kürekçi çırağı			1
Bekçi	6			Boyacı			5
Müftü	1			Boyacı kalfası			1
Hatib	1			Boyacı çırağı			4
Müezzin	4			Aktar			1
İmam	8			Attar	2		1

Muhzır	2			Aktar çırağı			1
Vakıf kâtibi	1			Bahçevan			3
Mektep hocası	2			Adi bahçevan			4
Talib-i ilim (Öğrenci)	1			Bahçevan çırağı			4
Sepetçi		1		Mumcu			1
Çilingir		4		Bağcı			1
Çilingir çırağı		3		Bağcı kalfası			1
Kalaycı		5		Terzi			5
Kalaycı kalfası		2		Terzi çırağı			1
Kalaycı çırağı		4		Deve çobanı ⁹	1		
Adi kalaycı		1		Sebzelik			1
Adi kalaycı kalfası		1		Doğramacı	1		
Adi kalaycı çırağı		1		Tabakhk	1		
Sğırtmaç	1		2	Adi bezirci			1
Adi sğırtmaç	1	3		Sarraç	1		
Sğırtmaç çırağı		1		Adi korucu	1		
Mehter		1		Çifçi	1		
Mehter çırağı		2		Mürekkеbçi	1		
Adi Mehter		2		Kürkçü			2
Eskici	1		1	Helvacı	1		
Kiracılık	5			Şerbethaneci			2
Arabacı	8		1	Bozacı			1
Teymurci (demirci)		6		Yemenici	1		2
Teymurci kalfası		1		Yemenici kalfası			2
Teymurci çırağı		4		Yemenici çırağı			2
Asakir-i redifte	1			Adi değirmenci			1
Rediften müntakıl asakir-i hazret-i şahanede	2			Asakir-i hazret-i şahaneden	1		
Ahz-ü itadan	6			Ahz-ü ita çırağı	1		
Hayvan alışverişi	1			Çorba yediliği?			1
Orakdan ve sairden			1	Çobancı yediliği?			1
Orakdan ve sair kiracılıktan			1	Çobancı yediliği?			1
Orak ve çift gündeliği			3	Orakdan ve çobancı yediliğinden?			1
Araba kiracılığı	2		1	Hamur fırınında çalışan (muhtemelen simitçi)			2
Adi arabacı kiracılığı	1		1	Mesleği belirtilmemiş	43	1	7
Adi Çapacı	24	8	15	Yedilik?			6
Çapacı	17	3	20	Sâil (dilenci)	1		
Orak			1	Fukara	1		
Orak ve çapacı			30	Bilâ-sanat	9		1
Hatabçı	1			Kaza müdürü	1		

⁹ Habib Hoca İslâm ve Müslim Kıptıyan ve Reayası Mahallesi Defteri'nde kayıtlı İmaretçi Ahmed Dayı'nın mesleği "imaretde şütürbandan idüğü" şeklinde yazılmıştır.

2 numaralı tabloya göre sadece *Türk ve diğer Müslümanlar* tarafından yapılan meslekler bulunmaktadır. Örneğin; *tebaalık, duhancı, külhancı, bekçi, müftü, hatip, müezzin, imam, muhızır, vakıf kâtibi, mektep hocası, talib-i ilim (öğrenci), asker, hatabçı, odun satıcısı (hatab fûruhtu), çerçi, debbağ, tüfenkçi, nazır, şütürban (deve çobanı), doğramacı, tabaklık, sarrac, adi korucu, çifçi, mürekkebeçi, helvacı, ahz-ü itacı (alışveriş), dilenci (sâil)* gibi. Ayrıca Müslümanlar içerisinde bir kişinin *sahib-i arz (toprak sahibi)*, bir diğer kişinin de *fukara* olduğu belirtilmiştir. Sadece *Müslüman Kıptiler* tarafından yapılan meslekler *sepetçilik, çilingirlik, kalaycılık, mehterlik, demircilik (teymurci)* tir. Zaten bu meslekler Osmanlı Devleti'ndeki Kıptilerin genellikle ve geleneksel olarak yapmış olduğu meslekler içerisinde yer almaktadır (Tağ, 2017a: 288-289; Tağ, 2017b: 525; Tağ, 2018c: 308-315; Tağ, 2022d: 184-185). Sadece *gayrimüslimler* tarafından yapılan meslekler ise *bakkal, adi çulha, bahçevan, mumcu, bağcı, adi bezirci, kürkçü, şerbethaneci, bozacı, orakçı, adi değirmenci, hamur fırınında çalışan (muhtemelen simitçi), terzi, fırıncı, kürekçi, boyacı, çoban, sebzeçi, yedilik?* ve sairedir.

Bunların dışında kalan tüm meslekler hem *Türk ve diğer Müslümanlar* hem *Müslüman Kıptiler* hem de *gayrimüslimler* tarafından yapılmaktadır. Örneğin bu meslekler *ziraat erbabı, berber, hizmetkâr, yüzdeci, kahveci, nalband, balıkçı, sığırtmaç, eskici, arabacı, çapacı, pazarıcı, hancı, dülger, aktar, yemenicidir*. Bunların dışında mesleği belirtilmeyen toplam 51 kişiden 43'ü *Türk ve diğer Müslümanlardan*, 1'i *Müslüman Kıptilerden*, 7'si ise *gayrimüslimlerden*dir. *Bilâ-sanat* olarak kaydedilen toplam 10 kişiden 9'u *Türk ve diğer Müslümanlardan*, 1'i ise *gayrimüslimlerden*dir.

3.1. Ziraat ve Hayvancılıkla İlgili Meslekler

Tarım, köyler kadar kasabalarda da önemli bir geçim kaynağıdır. Tarımın içerisinde çiftçilik ve hayvancılık kadim uzmanlık alanlarıdır (Güran, 1998: 100, 165). Tarımsal üretim için ekilebilir ve dikilebilir alanların varlığı oldukça önemlidir. XIX. yüzyılda Uzunköprü'nün merkezinde toplam 8.378,5 dönüm ekilebilir-dikilebilir arazi bulunmaktadır. Bu arazilerin 4.413 dönümü yani yarıdan fazlası *gayrimezru tarla*, 2.887 dönümü *mezru tarla*, 540,75 dönümü *bağ*, 452,5 dönümü *çayır*, 27,25 dönümü *dut bahçesi* ve 58 dönümü *sebze bahçesidir*. Gayrimezru tarla ekilmeyen/nadasa bırakılan ve ücretle başkasına verilen (icar) topraklardır. Ancak toplam gayrimezru tarlanın ne kadarının ekilmeyen/nadasa bırakılan ve ne kadarının ücretle başkasına verilen toprak olduğu bilinmemektedir. Ekim-dikim işleri yapılan bu tarla, bağ ve bahçelerde çalışanlar *erbab-ı ziraat, bahçevan, bağcı, çifçi, sahib-i arz (toprak sahibi), sebzelik (sebzeçi)* tir. Zaten tarıma dayalı ekonomilerde tarıma bağlı nüfus kendi toprağında çiftçilik faaliyetinde bulunup geçimini buradan sağlamaktadır ve tarım onların temel geçim kaynağıdır (Güran, 1998: 115). Küçükbaş ve büyükbaş hayvan bakıp yetiştirenler ise *çoban, yüzdeci (koyun çobanı), sığırtmaç (sığır çobanı)* dir. Bunların yanında geçimini

hayvanlar üzerinden sağlayan kişiler de olup bunlar *şütürban (deve çobanı)*, *hayvan alışverişi (celeb/cambaz)* ve *balıkçıdır*. Bu meslek grubunda 12 farklı iş kolu bulunmaktadır.

Ziraat ve hayvancılıkla ilgili meslekler, şehirdeki diğer tüm meslek grupları içerisinde % 41'lik paya sahip olup ilk sırada gelmektedir. Dolayısıyla bu grupta bulunan meslekler şehrin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu meslek grubu içerisinde Uzunköprü'de 223 kişi tarafından olmak üzere en fazla *erbab-ı ziraatlik* yapılmaktadır ve dolayısıyla nüfusun çoğunluğu tarımla uğraşmaktadır. Fakat tarım alanında çalışanlar sadece bu kadar değildir. Çalışmamızın "*fiziki güç ve işçilikle ilgili meslekler*" kategorisinde yer alan tüm çapacı ve orakçılar da (toplam 123 kişi¹⁰) düşünüldüğünde tarım alanında çalışanların sayısı daha da artmaktadır. Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda nüfusun beşte dördü ziraatla uğraşırken devletin kuruluşundan itibaren tarımın önemi pek değişmemiştir (Quataert, 2006: 961). Temettuât defterlerinin de XIX. yüzyıla ait olduğu göz önünde bulundurulursa Osmanlı Devleti'nin genel özelliğinin Uzunköprü'de görüldüğü ortadadır. Kısacası tarımın önemli bir geçim kaynağı olduğu bu şehirde de görülmektedir. Bu durumda hem Trakya'nın coğrafi ve iklim özelliği hem de Ergene Nehri'nin tarım için uygun ortamı oluşturması etkilidir (Doğan, 2014: 221). Bu dönemde Uzunköprü'de *buğday, arpa, yulaf, çavdar, kaphca, burçak, darı, nohut, pamuk, susam, keten tohumu* ve *üzüm* yetiştirilmiştir (Yılmaz, 2014: 112).

Tarım ile beraber hayvancılık da önemli geçim kaynaklarından. Zaten *erbab-ı ziraatlik* mesleğini sırasıyla 47 kişiyle *çobanlık* ve 14 kişiyle *adi çobanlık* takip etmektedir. Defterlerde *çoban* ve *yüzdeci* olarak kaydedilenlerin küçükbaş hayvan çobanlığı, *sığırtmaç (sığır çobanı)* olarak kaydedilenlerin ise büyükbaş hayvan çobanlığı yaptığı görülmektedir (Tağ, 2017b: 525). Uzunköprü'de 5.333 adet küçükbaş, 1.308 adet büyükbaş hayvan yetiştirildiği göz önüne alındığında toplam 76 kişinin hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvan çobanlığı yapması olağandır (Yılmaz, 2014: 125). Bu kadar insanın çobanlık yapmış olması şehrin tarım kadar hayvancılıkla da ön plana çıktığını göstermektedir. Zaten hayvancılık daha çok çiftçilikle paralel olarak yapılmaktadır. Hayvancılık genel olarak ulaşım; yük taşıma; gübre temini; et, süt, yün, yağ, peynir vs üretmek ve piyasanın ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Ayrıca hayvanlar Osmanlı'da tarımsal üretimin yardımcı araçları olarak da kullanılmaktadır (Güran, 1998: 100).

Uzunköprü'de küçükbaş ve büyükbaş hayvan çobanları hem kendi hem de başkasının hayvanını otlatıp bakımını yaparak geçimini sağlamaktadır. Örneğin Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde Corteloğlu Tahir Dayı'nın kardeşi İsmail muhtemelen mahallede koyun sahibi olan herkesin koyunlarını beraber otlatan

¹⁰ Tablo 1'de "Fiziki Güç ve İşçilikle İlgili Meslekler" kategorisinde yer alan tüm çapacı ve orakçılar birlikte hesaplanmıştır.

çobana çıraklık yapmaktadır. Çünkü İsmail'in mesleği "*mahalle-i mezburda yüzdeci çırağı idüğü*" şeklinde kaydedilmiştir. Şehsuvarbey Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri'nde de Sığırtmaç Hasan'ın kaydında "*mahalle-i mezbur sığırtmaçlığından temettüâtı*" ifadesi bulunmaktadır. Bu kayıttan Sığırtmaç Hasan'ın mahalledeki büyükbaş hayvan sahiplerinin hayvanlarını toplayıp otlatmaya götürüp getirdiği anlaşılmaktadır. Uzunköprü'de yakın zamana kadar Habip Hoca Mahallesi'nde yaşayan bir sığırtmaç mahalledeki hayvan sahiplerinin hayvanlarını Salarlı köyü yoluna otlatmaya götürerek bu mesleğin devamlılığını sağlamıştır. Muradiye Reayası Mahallesi Defteri'nde kayıtlı Miladoğlu Mirço ile oğlu Kiryo, Uzunköprü'nün Değirmenci köyünde sığırtmaçlık yapmaktadır. Ancak bu kişinin aile fertleri Uzunköprü'de yaşamaktadır. Bu durum iş icabı şehrin dışında çalışan kişilerin olduğunu göstermektedir.

Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde kayıtlı olan Koltuklu damadı İbrahim Dayı'nın mesleği "*hayvan alışverişiyle meluf olduğu*" şeklinde yazılmıştır. Muhtemelen bu kişinin mesleği canlı hayvan alım satımı yapmak şeklindedir. Dolayısıyla bu kişi *celeb* ya da *cambaz* olmalıdır. Günümüzde Uzunköprü ve çevresinde bu meslek için daha çok "*cambaz*" tabiri kullanılmaktadır. Aynı defterde Tangıroğlu Hacı Halil'in mesleği "*alışveriş ile meluf olup ...*" şeklinde kaydedilmiş, ancak ne alışverişi olduğu belirtilmemiştir. Hacı Halil'in sahip olduğu hayvanlar dikkate alındığında emin olmamakla birlikte bunun "*hayvan alışverişi*" olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu kişi de *celeb* ya da *cambaz* olmalıdır.

Habip Hoca İslâm ve Müslim Kıptıyan ve Reayası Mahallesi Defteri'nde İmaretçi Ahmed Dayı'nın mesleği "*imarete şütürbandan idüğü*" olarak kaydedilmiştir. Ahmed Dayı, Uzunköprü'nün Muradiye Mahallesi'nde bulunan ve şehrin tek imareti olan Muradiye Vakfı İmaretinde çalışmaktadır. Mesleği "*şütürban*" yani deve çobanı olsa da muhtemelen sadece develerin bakımıyla değil imarete hayvanıyla gelenlerin hayvanlarını ahıra geçirip bakımını yapmaktır.

Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri'nde kaydedilen Elifoğlu Ömer'in mesleği "*kiracılık ile meluf olduğu*" şeklinde yazılmıştır. Ömer'in neyi kiraladığı kontrol edildiğinde gayrimezru tarladan geliri olduğu görülmektedir, yani tarlasını (icar) kiralamıştır. Bunun yanında Ömer'in iki adet camus öküzü de bulunmaktadır. Görünüşe bakılırsa camus öküzlerini de başkalarına kiralamaktadır. Bu defterden başka Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde de benzer durum tespit edilmiştir. Bu defterde kaydedilen Kabadayıoğlu Mustafa'nın iki adet camus öküzünün, Tatar İsmail'in de iki adet karasığır öküzünün olduğu tespit edilmiştir. Bu kişilerin hayvanlarını kiraladığı düşünülebilir. Yine bu mahalle defterinde kayıtlı olan Muhzır Said'in oğlu Mustafa ile Pekmezci Mustafa'nın oğlu Tahir'in kiralatacağı hiçbir malı olmamakla birlikte kiracılıktan meslek gelirleri bulunmaktadır.

Uzunköprü’de mesleği *balıkçılık* olan kişiler Ergene Nehri’nde balık tutup satan kişiler olmalıdır. Bu nehirde 1990’lı yıllara kadar balık tutulmakta ise de artık kirlilik nedeniyle balık tutulamamaktadır. XIX. yüzyılda şehirde balıkçılık mesleği iki Müslüman, bir Müslüman Kıptî ve bir gayrimüslim tarafından yapılmıştır.

Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptîyan Mahallesi Defteri’nde Gülhancı İsmail’in oğlu Halim’in mesleği “*sahib-i arz olup ziraat etmekte*” şeklinde kaydedilmiştir. “*Sahib-i arz*” toprak sahibi demektir. Ancak Halim’in kaydında hiçbir arazi kaydı bulunmamaktadır. Ayrıca babası ile aynı evde yaşamaktadır. Fakat babası Gülhancı İsmail’in mesleğinin erbab-ı ziraat olduğu ve 10 dönüm mezru tarlasının, 1,5 dönüm bağının ve 2 dönüm çayırının bulunduğu kaydedilmiştir. Muhtemelen Halim babasıyla beraber çiftçilik yapmaktadır.

Halise Hatun Reayası Mahallesi Defteri’nde Vendoğlu Yuvan’ın “*sebzelik ile meşgul idüğü*” olarak kaydedilen mesleğinin açık ifadeyle belirtilmemesi bu mesleğin tam olarak ne olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca “*bir senede sebzelikden temettuâtı 300 kuruş*” olmak üzere meslek geliri bulunmaktadır. Muhtemelen Yuvan, sebze yetiştiriciliği yapmıştır. Fakat bu işi de başkalarının sebze bahçelerinde yapıyor olmalı çünkü Yuvan’ın kaydında herhangi bir arazi kaydı bulunmamaktadır. Uzunköprü’de toplam 58 dönüm sebze bahçesi olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

3.2. Fizikî Güç ve İşçilikle İlgili Meslekler

Bu meslek grubunda 10 farklı iş kolu mevcuttur. Fizikî güç ve işçilikle ilgili meslekler *çapacı, orakçı, tebaa (uşak), hizmetkâr, mehter (uşak), arabacı, hatabçı (oduncu), korucu, nazır, çift gündelikçiliği*dir. Bu meslek grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 25’lik paya sahip olup ikinci sırada gelmektedir. Dolayısıyla bu grupta bulunan meslekler, tıpkı “*ziraat ve hayvancılıkla ilgili meslekler*” ile “*esnaf ve sanatkârlıkla ilgili meslekler*” gibi şehrin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu meslek grubunda bulunan *çapacı, orakçı, tebaa (uşak), hizmetkâr, mehter (uşak), çift gündelikçiliği* ve *hatabçı (oduncu)* ağır beden işçisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ağır beden işçileri toplam 177 kişidir. Bu meslek grubunda 47 kişiyle *adi çapacı*, 40 kişiyle *çapacı*, 30 kişiyle *orakçı* ve *çapacı*, 26 kişiyle *tebaa (uşak)* ve 13 kişiyle *hizmetkârlık* meslekleri ilk sıralarda gelmektedir. Bu meslek grubu içerisinde gösterdiğimiz bazı kişiler; ya sadece çapacı, ya sadece orakçı ya da hem orakçı hem de çapacı olarak kaydedilmiştir. Orak ve çapa kullanımı belli bir kabiliyet gerektirdiğinden defterlerde bu şekilde farklı kaydedilmiş olmalıdır. Tarımda makine kullanımı olmadığı için üretim insan gücüyle gerçekleşmekteydi. Bu insan gücü de ağırlıklı olarak çapacı ve orakçılar olup Uzunköprü’de toplam 123 kişidir. Bu kişileri tarım işçisi olarak da isimlendirebiliriz. Tarım işçileri özellikle esnaf ve tüccarın sahip olduğu tarım alanlarında ihtiyaç duyulan iş gücünü karşılamıştır (Güran, 1998: 164).

Farklı isimlerle kaydedilseler de bir nevi uşak, hizmetkâr olan toplam 44 kişi vardır ve defterlerde 26 kişi *tebaa* (*uşak*), 13 kişi *hizmetkâr* ve çırakları dâhil 5 kişi de *mehter* (*uşak*) olarak kaydedilmiştir. Şehsuvarbey İslâm Mahallesi'nde meslekleri hizmetkârlık olan Corteloğlu Tahir Dayı Uzunköprü'de Hasan Dayı'nın yanında hizmetkâr iken Tahir Dayı'nın kardeşi Ahmed de Uzunköprü'de Monla Mehmed'in yanında hizmetkârdır. Halise Hatun Reayası Mahallesi'nde Dorelioğlu Atnaş'ın oğlu Dimitri Uzunköprü'de Mehmed Ali Ağa'nın yanında hizmetkârdır. Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi'nde Nikolaoğlu Küçük Yuvan aynı mahallede oturan Ganioğlu Hasan Ağa'da hizmetkârlık yapmaktadır¹¹. Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptiyan Mahallesi'nde Delibaşı Ahmedoğlu Mehmed, Uzunköprü'de Boduroğlu Hacı İbrahim'in yanında; aynı mahalleden Kirişkıranoğlu Mustafa da Seyifoğlu Mustafa'nın yanında hizmetkârdır. Şehsuvarbey Reayası Mahallesi'nde Kırkkavaklı Niko, Murad Ağa'nın yanında; Kazak Mihal'in damadı Panço, Çakmak köyünde İsmail Paşa'nın çiftliğinde; Baksooğlu Nikola, Salarlı köyünde Hasib Bey'in çiftliğinde hizmetkârdır. Habib Hoca İslâm ve Müslim Kıptiyan ve Reayası Mahallesi'nde mesleği hizmetkârlık olan Karamonla damadı Hasan Dayı'nın Dimetoka'da İsmail Bey'in hizmetinde çalıştığı belirtilmiştir. Bu kayıtlar, hizmetkârların hem Uzunköprü'de hem de Uzunköprü dışında hizmetkârlık yaptığını göstermektedir. Ayrıca bu kayıtlar, hizmetkârların zengin ve itibar sahibi kişilerin yanında çalıştıklarını ortaya koymaktadır. İster Müslüman olsun ister gayrimüslim olsun hizmetkârların zengin ve itibarlı Müslümanlar için çalıştıkları görülmektedir. Ancak Uzunköprü'de hizmetkâr olarak çalışan herkesin kaydında bu tür kayıtlar bulunmamaktadır. Hizmetkârlardan bazılarının kimin yanında çalıştıkları bilirse de ne iş yaptıkları; tarla, ev ya da konaklarda çalışıp çalışmadıkları bilinmemektedir (Becerik, 2019: 61).

Ulaşım ve ticaretin önemli bir parçası taşımadır ve bu işi *arabacılar* yapmaktadır (Becerik, 2019: 71). Uzunköprü'de arabacılık yapan sekiz Müslüman, bir de gayrimüslim bulunmaktadır. *Arabacı* olarak çalışanlardan 6 kişi birer çift karasığır öküzüne, 3 kişi birer çift camus öküzüne, 2 kişi birer tane kısır karasığıra, 2 kişi birer tane karasığır danasına, 1 kişi bir tane karasığır düğesine ve 1 kişi de bir tane araba bargirine (at) sahiptir. Bu durum arabalara koşulan hayvanların atın yanında büyükbaş hayvan olduğunu göstermektedir. Ayrıca arabacıların kendi sahip olduğu hayvanları kullanarak taşımacılık yaptıkları anlaşılmaktadır. Uzunköprü'de toplam dokuz arabacının yanında araba kiralamak suretiyle arabacılık yapan üç Müslüman ile iki gayrimüslim daha bulunmaktadır. Bu kişilerin meslekleri "*arabacı kiracılığı*" olarak geçmektedir.

¹¹ Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'ndeki kaydında "*Kaza-i mezburda Ganioğlu Hasan ağada hizmetkâr*" ifadesi bulunmaktadır. BOA, ML.VRD.TMT., nr.5269. (H. 1260-1261/M. 1844-1845).

Bu meslek grubu içerisinde bulunan ve *nazır*¹² olarak kaydedilen kişi Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde kayıtlı olan Süleyman bin Osman'dır. Kaydında “*Yayalarda Hacı Ahmet Ağa'nın çiftliğinde nazır olduğu*” belirtilmiştir. Muhtemelen Süleyman bin Osman, Hacı Ahmed Ağa'nın çiftliğinde “*kâhyalık*” yapmaktadır.

Halise Hatun İslâm ve Müslim Kiptiyan Mahallesi Defteri'nde Bekiroğlu Ahmed Dayı “*adi korucu*” olarak kaydedilmiştir. Ahmed Dayı ya *orman korucusu* ya da *köprü korucusu* olarak çalışmaktadır¹³. Ancak Ahmed Dayı'nın kaydında hangisinin korucusu olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır.

3.3. Esnaf ve Sanatkârlıkla İlgili Meslekler

Esnaf ve sanatkârlıkla ilgili meslekler içerisinde *berber, sepetçi, kahveci, nalband, teymurci (demirci), hancı, kalaycı, dülger, boyacı, terzi, şerbethaneci, kürkçü, adi bezirci, adi çulha, aktar/attar, bozacı, debbağ (derici), doğramacı, adi külhancı, fırıncı, tüfenkçi, mürekkebçi, sarraç (semerci), duhancı (tütüncü), tabaklık, mumcu, kürekçi, çilingir, helvacı, yemenici* olup 30 farklı iş kolu bulunmaktadır. Bu meslekler genel olarak belirli bir mal veya malların üretimi ile satışını yapan ve ticarî niteliği ağır basan meslekler olup küçük üreticidir (Güran, 1998: 166). Bu meslek grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 19'luk paya sahip olup üçüncü sırada gelmektedir. Dolayısıyla bu grupta bulunan meslekler, tıpkı “*ziraat ve hayvancılıkla ilgili meslekler*” gibi şehrin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Uzunköprü'de 17 kişi tarafından yapılan *berberlik* bu meslek grubunda en fazla yapılan meslektir. Bu mesleği 8 kişiyle *duhancı (tütüncü)*; 6'şar kişiyle *kahveci, nalband, teymurci (demirci)*; 5'er kişiyle *hancı, kalaycı, dülger, boyacı, terzi* takip etmektedir.

Esnaf ve sanatkârlıkla ilgili meslekler grubunda yer alan meslekleri kendi içerisinde gıda, hizmet, tekstil ve giyim ile inşaat ve tamirat sektörü olmak üzere dörde ayırmak mümkündür. Gıda sektöründeki meslekler; *şerbethaneci, aktar/attar, bozacı, helvacı, fırıncı ve hamur fırınında çalışan (muhtemelen simitçi)*dir. Baharat, güzel koku, yağ, doğal ilaç vs satımı yapan kişiler (Hayır, 2021: 277) defterlerde hem *aktar* hem de *attar* olarak kaydedilmiştir. Usta seviyesindeki toplam 4 aktardan ikisi Müslüman diğer ikisi gayrimüslimdir. Bir tane olan aktar çırağı ise gayrimüslimdir. İçecek üretimi gerçekleştiren meslekler olarak karşımıza

¹² Nazırlık: bakan, gözetken. Bkz. Raif Necdet Kestelli, *Resimli Türkçe Kamus*, Ankara 2004, s. 359.

¹³ Trakya Üniversitesi tarafından 3-4-5 Kasım 2022 tarihlerinde Uzunköprü/Edirne'de düzenlenen “Uzunköprü Sempozyumu-Her Yönüyle Uzunköprü” isimli ve temalı ulusal sempozyumda tarafımızdan sözlü olarak sunulan “*Cisr-i Ergene'deki Muradiye İmareti Görevlileri ve Beslenme (1594-1642)*” adlı diğer bildiriye Muradiye Vakfı'nın görevlileri içerisinde hem orman korucusu hem de köprü korucusu bulunmaktadır.

şerbethaneci ve *bozacı* çıkmaktadır. Toplam iki şerbethaneci ve bir bozacı olup üçü de gayrimüslimdir. Temel gıda maddesi olan ekmeğin üretimini *fırıncılar* gerçekleştirmiştir. İki usta, dört kalfa ve bir çıraktan oluşan fırıncıların hepsi gayrimüslimdir. Fırıncılardan başka hamur fırınında çalıştığı (muhtemelen simitçi) belirtilen gayrimüslim iki kişinin daha olduğu görülmektedir. Uzunköprü’de Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri’nde erbab-ı ziraat olan Hafız Necip bin Mehmed’in “*simitçi fırını*” sahibi olduğu kaydedilmiştir. Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde de kayıtlı iki kişinin hamur fırınından meslek geliri olduğu görülmektedir. Uzunköprü’de mesleği “*simitçilik*” olan kimse olmadığından “hamur fırınında çalışan” bu kişilerin *simitçi* olmaları kuvvetli ihtimaldir. Şehrin tatlı ihtiyacını ise bir Müslüman *helvacı* karşılamaktadır.

Hizmet sektöründeki meslekler; *kahveci*, *duhancı (tütüncü)*, *mürekkebeçi*, *mumcu*, *sepetçi*, *berber*, *külhancı*, *hancı*, *tüfenkçi*, *değirmenci*, *kalaycı*, *nalband*, *sarraç (semerci)*dir. Uzunköprü’de keyif veren madde üretimi ve satımını yapan meslekler olarak *duhancı (tütüncü)* ile *kahveci* karşımıza çıkmaktadır. Gündelik hayat içerisinde kahve içilip sohbet edilen mekânlar olan kahvehaneleri (Ulusoy, 2011: 162) işleten kişiler *kahvecidir*. Yedi Müslüman ile bir Müslüman Kıptî tarafından kahvecilik yapılmaktadır. Uzunköprü ve çevresinde yakın zamana kadar yetiştirilen tütünü üreten ya da satan kişi ise *duhancı (tütüncü)*dir. Duhancılık Uzunköprü’de sekiz Müslüman tarafından yapılmaktadır. Mürekkep yapan ve satan *mürekkebeçi* (Hayır, 2021: 290) şehrin mürekkep ihtiyacını karşılayan tek kişidir ve Müslümandır. Mum aydınlatmada kullanılan önemli materyallerden olup üretimi de üreticisi (mumcu) de mühimdir. Kesilen hayvanların iç yağları *mumcu* tarafından mum yapımında kullanılmıştır (Atik Gürbüz, 2018: 60). Hemen her şeyi taşımak için kullanılan sepet, *sepetçi* tarafından yapılmaktadır. Uzunköprü’de bu sepetçilik işini sadece bir Müslüman Kıptî (Sepetçi Kıptî İsmail) yapmaktadır. Muhtemelen göçebe yaşam süren bu *sepetçi* Uzunköprü’de cizye vergisi ödeyen tek Müslüman Kıptî’dir¹⁴. Göçebe yaşam sürmesinin nedeni de muhtemelen ya yaptığı sepetleri

¹⁴ Müslüman isme sahip olup cizye ödeyen Sepetçi Kıptî İsmail dikkatimizi çekmiştir. Uzunköprü’de cizye ödeyen (belgedeki şekliyle “kâğıdı tı”) ve reaya içerisinde kaydedilen tek Kıptî’dir. İsmail Altınöz eserinde “*Osmanlı Devleti’nde sadece Gayr-i Müslimlerden alınan cizye vergisinin Çingenelerin Müslüman ve Gayr-i Müslim olanlarından da ayırım yapılmadan alındığını*” belirtmektedir. Bu uygulamanın iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi Çingenelerin din olarak ehlikitap olmamaları, ikincisi de göçebe hayat sürmeleri sebebiyle vergilerinin düzenli olarak toplanamaması gösterilebilir. Bu nedenle bunlara şer’i kurallar uygulanmamış, sadece cizye mükellefiyeti yüklenmiş olmalıdır. Aslında Çingenelerin buldukları ülkelerin dinlerini kolayca fakat görünüşte kabul etmiş görünmeleri yeterli hukukî delil sayılmış olabilir. Yani Osmanlı Devleti’nin Çingenelerin hem Müslüman hem de gayrimüslimlerinden cizye almasının temel nedeni onların dinî davranış ve tutumlarındaki esneklikten kaynaklandığı söylenebilir (Altınöz, 2013: 236). Ancak Uzunköprü’de Sepetçi

daha çok köy köy dolaşarak satmasından ya da köylülerin ihtiyacı olan sepeti bizzat köyde yapmasından kaynaklıdır. Osmanlı Devleti'nde *berber* hem saç kesip sakal tıraş eden hem de sünnetçi, hacamatçı ve dişçi olarak çalışan kimselerdir (Hayır, 2021: 284). Şehirde bir tane hamam bulunmakta olup II. Murad Vakfı'nın gelir getiren yapılarından ve *adi külhancı* da bu hamamın külhanını yakan kişidir.

Taş köprüler, askerî ve ticarî trafiğin yoğun olduğu yerlerde inşa edildiğinden ana yollar hakkında ipucu vermektedir (Faroqhi, 2014a: 78). Dünyanın en uzun taş köprüsü olma özelliğine sahip Uzunköprü de Gelibolu-Edirne yolu üzerinde bulunduğundan pek çok tüccar ile yolcunun dinlenme ve konaklama yeri olmuştur. Bu sebeple yolcuların hayvanlarıyla beraber konaklayıp gecelediği ve temel ihtiyaçlarını giderdiği mekânlar olarak karşımıza han ve kervansaraylar çıkmaktadır. Uzunköprü'de *hancı* olarak toplam beş kişi bulunmaktadır. Hancıların ikisi Müslüman, üçü ise gayrimüslimdir. *Tüfenkçi*, tüfek satımı ve tamiri yapan kişidir. Toplam dört tüfekçinin hepsi Müslümandır. *Değirmenci* değirmende buğdayı un haline getiren kişidir. Uzunköprü'de değirmenci olduğu belirtilen bir kişi vardır o da gayrimüslimdir. Ancak Ergene Nehri üzerinde iki adet değirmen bulunmaktadır ve ikisi de Uzunköprü'deki Muradiye Vakfı'na aittir. Vakıf görevlileri içerisinde değirmencilik yapan kişiler de bulunmaktadır. Bu değirmenlerde hem şehrin hem de civar köylerin un öğütme ihtiyacı karşılanmıştır (Bağman, 2005: 76). Geleneksel mutfak kültürümüzde yiyeceklerin pişirilmesi ve saklanması için kullanılan bakır kazan, tencere, kâse, tabak vs.nin ihtiyaç duyuldukça kalaylama işini yapan *kalaycıdır* (Solmaz, 2020: 387). Ulaşım için öküz arabalarının yanında kullanılan atların nal işlerini yapan *nalbandtır*. At ve araba koşumları ile eyer işlerini genellikle deriden yapan ve bunları sıрма, ipek işlemler ve gümüşle süsleyen *sarraç (semerci)*dir (Ünal, 2011: 593; Faroqhi, 2014a: 202). Usta, kalfa ve çıraklarıyla beraber on dört kişi olan kalaycıların hepsi Müslüman Kıptî, altı nalband ustasından biri Müslüman Kıptî ve beşi Müslüman, bir kişi olan sarraç ise Müslümandır.

Yapı, inşaat ve tamirat sektöründeki meslekler; *teymurci (demirci)*, *dülger*, *doğramacı*, *bezirci*, *kürekçi* ve *çilingirdir*. Köprü ve binaların yapım ve onarım işinde kullanılan demir malzemeleri gerekli biçimlere sokan *teymurci (demirci)* aynı zamanda tarımın gelişmiş olduğu yerlerde saban, çapa gibi tarım aletleri de yapmıştır

Kıptî İsmail'den cizye vergisinin alınmasında daha çok ikinci sebebin etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü mesleği sepetçiliktir ve muhtemelen de göçebe bir yaşam sürmektedir. Sepetçi Kıptî İsmail'in Müslüman olduğu halde gayrimüslimlerin içinde kaydedilmesi de muhtemelen cizye vergisi mükellefi olmasından kaynaklanmaktadır. Yani kâtip kendisine kolaylık sağlamak amacıyla cizye vergisi verenleri bir arada kaydetmek ve böylelikle cizye ödeyenleri bir arada görmek istediğinden Sepetçi Kıptî İsmail'in kaydını gayrimüslimler arasında yapmıştır. Defterlerde Sepetçi Kıptî İsmail'in dışında hiçbir Kıptî'nin reaya içerisinde kaydedilmediği görülmekle birlikte kayıtlarında cizye ödediklerine dair bir bilgi de bulunmamaktadır (Yılmaz, 2014: 46-47).

(Çaçan Ongun, 2019: 225; Faroqhi, 2014a: 79). Demircilik mesleği aynı zamanda madenî malzeme üretip satan meslekler içerisinde yer almaktadır. Uzunköprü’de madenî malzeme üretimi yapan diğer meslekler ise *nalbandlık* ve *kalaycılıktır*. Binaların merdiven, tavan ve ahşap kısımlarını yapan iki Müslüman ve dört gayrimüslim *dülger* bulunmaktadır (Çaçan Ongun, 2019: 225). Dülgerin yaptığı kaba ağaç işleri dışındaki kapı, pencere, raf gibi ağaç işini yapan kişi ise *doğramacıdır*¹⁵. Uzunköprü’de bu işi yapan bir kişi vardır o da Müslümandır. Binaların anahtar-kilit işlerini yapan dört *çilingir* ustası ile üç *çilingir* çırağının hepsi Müslüman Kıptî’dir. Tamirat işleri ile boyacılık ve vernik yapmakta kullanılan bezir yağı, keten tohumlarından elde edilmektedir (Ünal, 2011: 118). *Bezirci* de bu yağı üretip satan kişidir. Uzunköprü’de bu işi bir kişi yapmaktadır ve o da gayrimüslimdir. *Kürekeçi* ahşap malzemeden kürek üretmektedir. Kürek inşaat yanında çeşitli alanlarda kullanılan araçlardandır. Uzunköprü’de kürekeçilik gayrimüslim bir usta ve bir çırak tarafından yapılmaktadır. Gebran Zımmi Mahallesi Defteri’nde kaydedilen kürekeçiler aynı mahallede yaşayan ve erbab-ı ziraat olan Yanioğlu Nikolaki’ye ait kürekeçi dükkânında çalışmaktadır.

Tekstil ve giyim sektöründeki meslekler; *terzi*, *kürkçü*, *yemenici*, *boyacı*, *çulha* (*dokuyucu*), *debbağ* (*derici*), *tabaktır*. *Debbağ* meşin, kösele, sahtiyan vs yapmak amacıyla hayvan derilerini işlemektedir. Halk arasında *debbağ* yerine *tabak* tabiri de kullanılmaktadır. (Ünal, 2011: 186). İki ayrı kavramla ifade edilse de her ikisi de aynı işi yapmaktadır. Uzunköprü’de *debbağ* olan bir kişi kalfa, *tabak* olan diğer bir kişi ise usta seviyesindedir ve her ikisi de Müslümandır. Bu kişiler hayvancılıkla uğraşanlardan elde ettiği ham derileri tabakhane veya debbağhanede işleyerek ve çeşitli renklerle renklendirerek mamul madde haline getirmektedir (Atik Gürbüz, 2018: 60; Ünal, 2011: 186; Akdağ Sarı, 2019: 1322). *Tabakhane* veya *debbağhane* denilen işletmeler tabaklama işleminde çıkan kötü koku nedeniyle genellikle ya şehir dışında ya da su kenarında bulunmaktadır (Hayır, 2021: 273; Faroqhi, 2014a: 198). Uzunköprü de Ergene Nehri kenarında bulunduğu için debbağhane veya tabakhanenin nehir kenarında bulunması kuvvetle muhtemeldir.

Uzunköprü’de işlenmiş deri yanında dokuma kumaş hazırlayan tek bir kişi bulunmaktadır, o da *çulhadır* ve gayrimüslimdir. *Çulha*, çuha dokuyan dokumacı demektir (Ünal, 2011: 176). *Debbağ* ve *çulha* tarafından hazırlanan deri ve dokumalar, şehrin beş *terzisi* ve bir çırağı ile iki *kürkçüsü* tarafından dikilerek giyime hazır hale getirilip satılmıştır. Yünü kırılmamış koyun postundan ceket yapıldığı göz önüne alındığında (Faroqhi, 2014a: 202) kürkçü, değerli kürklerin yanında pek değeri olmayan kürklerden de kürk dikmiş olmalıdır. Uzunköprü’de çalışan tüm terzi ve kürkçüler gayrimüslimdir. Özellikle kürk dikenler gayrimüslim olsa da

¹⁵ Doğramacı için bakınız. <http://lugatim.com/s/do%C4%9Framac%C4%B1> (Erişim Tarihi: 23.06.2023).

Osmanlı'da gayrimüslimlerin kürk giymesi yasaktır (Hayır, 2021: 276; Çağan Ongun, 2019: 225). Deri ve dokuma kumaş gibi tekstil ürünlerinin renklendirmesini yapan (Faroqhi, 2014a: 183-184, 200) ya da ağacın bol olduğu yerlerde ahşaptan yapılan binaları renk renk boyayan *boyacı*lardır (Faroqhi, 2014b: 157). Ancak boyacıların Uzunköprü'de tekstil ürünlerini mi yoksa binaları mı boyadıkları temettuât defterlerinden öğrenilememektedir. Uzunköprü'de bu dönemde beş boyacı ustası, bir kalfa, dört tane de boyacı çırağı bulunmaktadır ve hepsi de gayrimüslimdir. Uzunköprü'de özellikle de Gebran Zımmi Mahallesi Defteri'nde kayıtlı dört kişinin boyacı dükkânı vardır. Ancak bu kişilerden ikisinin mesleği boyacılık, diğer ikisinden birinin mesleği hem erbab-ı ziraatlık hem de bağcılıktır, diğerinin ise mesleği yazılmadığı gibi yetim olduğu belirtilmiştir. *Yemeni* hem kadınların başına örttüğü ince bez, yazma hem de üzeri açık, ökçeli ayakkabı için kullanılan tabirdir (Ünal, 2011: 730). *Yemenici* de bu işi yapan kişidir. Ancak Uzunköprü'deki yemenicinin hangisini üretip sattığı bilinmemektedir. Şehirde iki usta, iki kalfa ve iki çırak olmak üzere toplam altı gayrimüslim ile usta seviyesinde bulunan bir Müslüman yemenici vardır.

3.4. İşsiz Güçsüz Olanlar

İşsiz güçsüz olanlar, toplam 63 kişi olup şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 8'lik paya sahiptir ve dördüncü sırada gelmektedir. Bu grupta yer alanları üretim faaliyetinde olmayanlar olarak da nitelendirmek mümkündür. 63 kişiden biri fukara, biri dilenci (sâil), on kişi ise sanatsız (bilâ-sanat) olarak kaydedilmiştir. Fukara olarak kaydedilen Cıngıl Mehmed Dayı ile dilenci (sâil) olarak kaydedilen Hasan Dayı Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde kayıtlıdır. Her ikisinin de üzerinde taşınır ya da taşınmaz mal bulunmamaktadır ve vergi de vermemektedir. Ayrıca dilenci Hasan Dayı'nın kaydında "*şunun bunun ianesiyle*", fukara Mehmed Dayı'nın ise "*konu komşu ianesiyle*" yani yardımlarıyla geçindikleri belirtilmiştir. Sanatsız (bilâ-sanat) olanlardan biri Mescid İslâm ve Reayası Mahallesi, ikisi Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi, altısı Muradiye İslâm Mahallesi ve biri ise Muradiye Reayası Mahallesi defterlerinde kayıtlıdır. Sadece biri gayrimüslim diğerleri ise Müslümandır. Temettuât defterlerinde *bilâ-sanat* olarak kayıtlı başka kişiler olsa da kayıtlarında "*ahz-ü itadan*" olmak üzere meslek geliri bulunmaktadır. Ancak çalışmamızda bu kişiler sanatsız olarak değil, "*ahz-ü itacı*" olarak kabul edilmiştir. Muhtemelen kâtip belli bir yeteneğe sahip olmayanları sanatsız (bilâ-sanat) olarak kaydetmiştir. Kayıtlarında mesleği "*bilâ-sanat*" yazılı olup meslek geliri bulunmayanlar sanatsız olarak kabul edilmiştir.

Uzunköprü Temettuât Defterleri'nde toplam 51 kişinin mesleği ise ya kaydedilmemiş ya da tespit edilememiştir. Defterlerden bu kişilerin babasının/ oğullarının/ damadının/ kardeşinin yanında yaşayan, kör/sar'a hastası/kolu çolak

olup çalışamayan, ihtiyarlıktan çalışamayan, çocuk, yetim ve kadınlar¹⁶ ile aynı zamanda mesleği yazılmayan ve tespit edilemeyen kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Bu kişiler içerisinde çocuk, yetim, ihtiyarlıktan çalışamayan ve kolu çolak olanların başkalarının yardımıyla (şunun bunun ianesiyle) hayatlarını sürdürdükleri belirtilmiştir. Bu bilgiler halk arasındaki yardımlaşmaya delil olarak gösterilebilir.

3.5. Ticaret Alım Satımı İle İlgili Meslekler

Ticaret alım satımı ile ilgili meslekler *ahz-ü i'ta*, *ahz-ü i'ta çırağı*, *çerçi*, *adi çerçi*, *eskici*, *pazarıcı*, *bakkal*, *bakkal çırağı* ve *hatab fûruhtu* (odun satışı) yani *odun satıcısı*dır. Altı farklı iş kolu bulunan bu meslek grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 3'lük paya sahip olup beşinci sırada gelmektedir. Bu grupta 6'şar kişiyle *ahz-ü i'ta* ve *bakkal çiraklığı* en fazla yapılan meslektir. *Ahz-ü i'ta*: alışveriş demektir (Kestelli, 2004: 7). Buradan hareketle *ahz-ü i'tacı* da alışveriş yapan kişi yani *tüccar* demektir (Becerik, 2019 68). Ancak mesleği *ahz-ü i'ta* olarak kaydedilen kişilerin neyin alışverişini yaptığı tespit edilememiştir. Uzunköprü'de dört *bakkal* varken altı *bakkal çırağı* bulunmaktadır ve hepsi gayrimüslimdir. Bu durum bazı bakkalların iki ayrı çırağının olduğunu göstermektedir. Ticaretle uğraşan mesleklerden *eskici* eski eşyaların, *pazarıcı* da pazar mallarının alım satımını yapmaktadır. *Çerçi* her türlü ufak tefek eşyaları gezerek satan esnaf olup (Pakalın, 1993: 352) halkın ihtiyacı olan malzemeyi ayaklarına kadar götürerek hem kendi geçimini sağlamış hem de her zaman şehre gidemeyenlerin işini görmüştür. Ayrıca pazarıcı ve çerçi birer *seyyar satıcı* olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıradan insanların çarşıda harcayacağı parası çok sınırlı olduğundan birçok köylü ve yoksul şehirli yerleşik esnaf yerine daha çok seyyar satıcıdan alışveriş yapmayı tercih etmiştir. Ulaşım güç ve masraflı olduğundan seyyar satıcıların olmaması halinde bu tüketicilerin alışverişinin daha da azalacağı tahmin edilmektedir (Faroqi, 2014a: 344-345).

Uzunköprü'de odun satan bir kişi de bulunmaktadır. Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde Vidinli Mehmed Ağa'nın oğlu Ahmed'in kaydında mesleği için "*Asakir-i muntazama-i şahane mülazımlarından muhrec idüğü*" ve meslek geliri olarak da "*hatab fûruhtundan bir senede temettuâtı 150 kuruş*" şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Bu kayıtlardan Ahmed'in askerlikten ihraç olduktan sonra artık *hatab fûruhtu* yani *odun satışı* yaptığı anlaşılmaktadır. Ahmed muhtemelen sadece hazır kesilmiş odunun satışını yapan kişi olmalıdır. Zira Uzunköprü'nün Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'nde mesleği "*hatabçı (oduncu)*" olarak kayıtlı bir kişi bulunmaktadır. Bundan başka Muradiye Reayası Mahallesi Defteri'nde mesleği "*erbab-ı ziraat*" olmasına rağmen hatabçılıktan

¹⁶ Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde kayıtlı Hasan Alemdar Zevcesi ile Gebran Zimmi Mahallesi Defteri'nde kayıtlı Arhondo Nasranî ve Tanaş kızı Kirasuda Nasranî'nin meslekleri yazılmamıştır.

meslek geliri bulunan dokuz kişi bulunmaktadır. Bu dokuz kişi, meslekleri yanında muhtemelen odun kesmeleri nedeniyle ekstra gelir elde etmektedir.

3.6. Kamu Görevlileri

Bu meslek grubunda 8 farklı iş kolu bulunmaktadır. *Kaza müdürü, müftü, imam, hatib, müezzin, muhızır, vakıf kâtibi* ve *bekçi* Uzunköprü'deki kamu görevlilerindedir. Bu meslek grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 3'lük paya sahip olup beşinci sırada gelmekte ve ticaret alım satımı ile ilgili meslekler grubuyla aynı sırayı paylaşmaktadır. Bu grupta 8 kişiyle *imamlık*, 6 kişiyle *bekçilik* ve 4 kişiyle *müezzinlik* ilk sırada gelen mesleklerdir. *Müftü, imam, hatib* ve *müezzin* şehrin İslâm dininin görevlileri ve temsilcileridir. Vilayet ve kazalarda din işlerine bakan *müftü*, sadece dinî değil sosyal, ekonomik, idarî ve hukukî konularda görüşüne başvurulmuş ve bu konularda fetva veren kişidir (Devellioğlu, 2006: 713; Ünal, 2011: 496). Aynı zamanda imam, hatib ve müezzin gibi din görevlilerinin amiri durumundaki kamu görevlisidir. Camide minareye çıkarak Müslümanları namaza çağırarak için *ezan* okuyan *müezzin*, cami cemaatine namaz kıldırarak *imam*, Cuma ve bayram günlerinde cemaate hutbe okuyup imamlık yapan *hatibtir* (Yılmaz, 2022: 38).

Şehsuvarbey İslâm Mahallesi Defteri'nde bir imam, Habib Hoca İslâm ve Müslim Kıptıyan ve Reayası Mahallesi Defteri'nde bir imam, Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri'nde biri mahallenin imamı olmak üzere üç imam kaydedilmiştir. Mescid İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'nde bir imam kayıtlıdır fakat bu imamın Muradiye Mahallesi'nde oturduğu belirtilmiştir. Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri'nde iki imam kaydedilmiştir. Biri mahallenin kendi imamı, diğeri ise Sultan Murad Camii imamıdır. Bu mahalle defterinde Sultan Murad Camii'nin üç müezzini de kayıtlıdır. Muradiye İslâm Mahallesi Defteri'nde de bir müezzin, bir müftü ve bir hatib kayıtlıdır.

Halise Hatun Mahallesi'nde oturan *kaza müdürü* şehrin yönetiminden sorumlu en yüksek kamu görevlisidir. *Muhızır* mahkemelerde davalı ve davacıları hâkim karşısına çağırarak kişidir (Ünal, 2011: 488). İki kişi olan muhızır Müslümandır. *Vakıf kâtibi* şehrin tek vakfı olan Muradiye Vakfı'nda çalışmaktadır. Vakfın gelir ve giderlerinden sorumludur. *Bekçi* Uzunköprü'de güvenliği sağlamak amacıyla görev yapan kamu görevlisidir (Gezginci, 2020: 180). Toplam altı kişi olan bekçilerin hepsi Müslümandır.

3.7. Askerî Görevliler

Bu meslek grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde % 1'lik paya sahiptir ve yedinci sırada gelmektedir. Uzunköprü'de toplam dört askerin olduğu tespit edilmiştir. Dördü de Müslümandır. Bu dört kişiden biri Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri'nde kayıtlıdır ve Osmanlı ordusunun bir ferdidir. Bir diğeri Osmanlı ordusunun yedek kuvvetindedir. Bu kişi, Halise Hatun İslâm ve Müslim Kıptıyan Mahallesi Defteri'nde Kırnikoğlu Ahmed Dayının oğlu Hamza'dır

ve “*asakir-i redif*” olarak kaydedilmiştir. *Redif Askerî Teşkilatı*, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye” adıyla kurulan yeni orduya destek sağlamak amacıyla 1834 yılında oluşturulmuştur. *Redif-i Asâkir-i Mansûre* veya *Asâkir-i Redife-i Mansûre* isimleriyle bilinen bu yedek kuvvetin subay ve erleri daimi statüdeydi. Kurayla gönüllülerden seçilen redif askerleri sadece savaş zamanında istihdam edildi (Özcan, 2007: 524). Hamza da bu yüzden ordunun aslî üyesi olmadığı için geçimini arabacılık yaparak sağlamıştır. Arabacılık yaptığı defterdeki meslek gelirinden anlaşılmaktadır. Uzunköprü’deki dört askerden diğer ikisi ise ordunun yedek kuvvetinden Osmanlı ordusuna geçmiştir. Bu iki asker Mescid-i İslâm ve Reayası Mahallesi Defteri’nde kayıtlıdır.

3.8. Eğitim İle İlgili Meslekler

1875 yılında Uzunköprü’de bir medrese ve üç iptidai mektep (ilkokul-erkek) vardı (Bağman, 2005: 96). Bu mekteplerde görev yapan sadece iki *mektephocası* ve medresede eğitim alan bir *talib-i ilim (öğrenci)* bulunmaktadır. Üçü de Müslümandır. Medresede birden fazla talib-i ilim (öğrenci) olmalıdır, ama bu kişiler ya Uzunköprü dışındadır ya da hane reisi olmadığı için temettuat defterlerine kaydedilmemiş olmalıdır.

Eğitim ile ilgili meslekler grubu, şehirdeki tüm meslek grupları içerisinde yüzdelik dilime giremeyecek kadar (% 0) azdır ve son sırada gelmektedir. Mektep hocalarından biri ile talib-i ilim (öğrenci) Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri’nde, diğer mektep hocası ise Muradiye İslâm Mahallesi Defteri’nde kayıtlıdır. Bu defterde kayıtlı olan mektep hocasının üzerinde taşınır ya da taşınmaz herhangi bir mal yoktur ve de vergi vermemiştir. Merhum Rıza Efendi İslâm Mahallesi Defteri’nde kayıtlı olan diğer mektep hocası ise vergi vermese de üzüm yetiştirdiği ve üzerinde bir dönüm bağı, birer tane kısır camus ve kısır camus malağı olduğu kaydedilmiştir. Öğrencinin (talib-i ilim) kaydında ise 33 kuruş 13 para vergi verdiği, ekmeyip boş bıraktığı (gayrimezru) 10 dönüm tarlası ve icara verilmiş 5 dönüm tarlası olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca Uzunköprü’ye bağlı Çiftlikköy’ün defterinde gelirlerinin kayıtlı olduğu da belirtilmiştir.

4. SONUÇ

Mesleği ve de vergi mükellefi olsun ya da olmasın herkes temettuat defterlerine kaydedilmiştir. Mesleği olmayanlar sanatsız anlamında “*bilâ-sanat olduğu*” şeklinde kaydedilirken bazı kişilerin de mesleği defterlere kaydedilmemiştir. Bu kişilerin yetim ve çocuk oldukları, ihtiyarlıktan ve engeli nedeniyle iş yapamayacak durumda oldukları, başkalarının yardımlarıyla geçindikleri görülmektedir. Bu durum halk arasındaki yardımlaşmaya kanıt olarak gösterilebilir. Ancak defterlerde isimleri bulunan kişilerin büyük çoğunluğunun mesleği kaydedilmiştir. Bu meslekleri üretim fonksiyonlarına göre tasniflemek mümkündür. Buna göre ilk üç sırada *ziraat ve hayvancılıkla ilgili meslekler (327 kişi)*, *fiziki güç ve işçilikle ilgili meslekler (193 kişi)*, *esnaf ve sanatkârlıkla ilgili*

meslekler (150 kişi) gelmektedir. Dolayısıyla bu üç grupta bulunan meslekler, şehrin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu meslek gruplarını sırasıyla işsiz güçsüz olanlar (63 kişi), ticaret alım satımı ile ilgili meslekler (25 kişi), kamu görevlileri (24 kişi), askerî görevliler (4 kişi) ve eğitim ile ilgili meslekler (3 kişi) takip etmektedir. Meslekler dikkatle incelendiğinde hemen her mesleğin usta-kalfa-çırak ilişkisi içerisinde ilerlediği görülmektedir. Bu durum bir mesleğin nesilden nesile aktarıldığını göstermektedir. Uzunköprü’de baba ve oğul, abi ve kardeş aynı mesleği yaptığı gibi birbirlerinden farklı meslekleri de yapmıştır. Öte yandan burada yapılan mesleklerin dinî gruplar yani Türk ve diğer Müslümanlar, Müslüman Kıptiler ve gayrimüslimler arasında dağılımının yapılması şehrin iktisadî yapısını anlayabilmeye yardımcı olmaktadır. Özellikle mesleklerin bazılarında sadece Türk ve diğer Müslümanlar, bazılarında sadece Müslüman Kıptiler, bazılarında ise sadece gayrimüslimler yoğunlaşmıştır. Müslüman Kıptiler geleneksel mesleklerini yaparken gayrimüslimler ticaret ve zanaat yaparak geçimini sağlamıştır. Türk ve diğer Müslümanlar ise kamu görevi ile ticaret alanında yoğunlaşmıştır. Şehirde bazı meslekler yerleşik esnaf tarafından yapılırken bazı meslekler ise seyyar satıcılar tarafından yapılmıştır.

Uzunköprü’nün bir tarım şehri olarak karşımıza çıkması, Trakya’nın coğrafi özelliği ve iklimi ile Ergene Nehri’nin tarım için uygun ortamı sağlamasından ileri gelmektedir. Makineli tarımın olmadığı bu dönemde üretim, insan gücüne dayalı olarak yapıldığından Uzunköprü’de tarım işçisi ve ağır beden işçisi olan çok sayıda kişi bulunmaktadır. Tarım ve hayvancılığın şehirde birbiriyle paralel olarak gelişerek yapıldığı görülmektedir. Şehirde hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvancılık yapıldığından ve de hayvanlar tarımsal üretimin yardımcı aracı olarak kullanıldığından Uzunköprü tarım kadar hayvancılıkla da ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak Uzunköprü, bir tarım şehri olsa da hem şehrin hem de şehre bağlı kırsal bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir ağın merkezi olmuştur. Gıda sektöründen hizmet sektörüne, tekstil ve giyim sektöründen inşaat ve tamirat sektörüne farklı meslek gruplarıyla Osmanlı ekonomisine katkı sağlamıştır. Uzunköprü’nün Gelibolu-Edirne güzergâhında ve işlek bir ana yol üzerinde bulunması burada pek çok iş kolunun gelişmesine ve kişilerin meslekî tecrübesinin artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Etik Beyan

Çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Adıyeke, N. (2000). "Temettuât Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *OTAM*, S. 11, Ankara, s. 769-823.
- Akdağ Sarı, K. (2019). "19. Yüzyıl Ortalarında Tatarpazarı'nda Etnik/Dini İşbölümü ve Gelir Dağılımı". *History Studies*, C. XI (4), s. 1313-1340.
- Altınöz, İ. (2013). *Osmanlı Toplumunda Çingeneler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Arslan, İ. (Aralık 2002). "XIX. yüzyıl Osmanlı Tarihinde temettuât defterleri'nin yeri: İğdiç (Selimağa Köyü) temettuât defteri örneği". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. V (8), Balıkesir, s. 57-86.
- Arslan, Ö. F. (2006). *Temettuât defterlerine göre (1844-1845) Havza'nın sosyal ve ekonomik yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Atik Gürbüz, İ. (2018). "Osmanlı Edebî Metinlerinde Meslekler 1: Debbâğlar". *Turkish Studies*, C. XIII (5), Ankara, s. 55-78.
- Bağman, L. (2005). *Uzunköprü Tarihi ve Belgeleri*. Edirne: Ulusal Bellek Yayınları.
- Becerik, M. F. (2019). "XIX. Yüzyıl Ortalarında Sivrihisar'da Meslekler". *ESOGÜ Tarih Dergisi*, C. II (2), s. 54-88.
- BOA, *ML.VRD.TMT.*, nr. 05263, 05266, 05269, 05272, 05279, 05286, 05293, 05295, 05302, 17121, 17132. (H. 1260-1261/M. 1844-1845).
- Bozkurt, F. (2003). *Maliye nezareti temettuât defterlerine göre Gördes kazası'nın sosyal ve ekonomik durumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Çaçan Ongun, B. (2019). "19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı Esnaf Teşkilatına Bir Örnek: Belgradcık". *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3 (2), s. 219-228.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğan, F. (2014). "Temettuat Defterlerine Göre Tanzimat Döneminde Bir Trakya Kasabası: Pınarhisar". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 41, s. 208-225.
- Emecen, F. (1988). "Ağnam resmi". *DİA*. C. I, s. 478-479.
- Emecen, F. (1999). "Osmanlılar'da yerleşik hayat şehirliler ve köylüler". *Osmanlı*, C. IV, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 91-97.
- Faroqhi, S. (2014). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*. Çev. Neyyir Berktaş, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Faroqhi, S. (2014). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*. Çev. Elif Kılıç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gezginci, A. (2020). “Şehir Güvenliği Bağlamında Osmanlı Devleti’nde Gece Bekçileri: Asesbaşı ve Asesler”. *Genç Kalemler*, C. VI (7), s. 180-183.
- Güran, T. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*. İstanbul.
- Güran, T. (2000). “19. Yüzyıl Temettuât Tahrirleri”. *Osmanlı Devletinde Bilgi ve İstatistik*, Ed. Halil İncalcık-Şevket Pamuk, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 75-94.
- Hayır, K. (2021). “Şehrengizlerde Bahsi Geçen XVI. ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Meslekleri”. *ESTAD*, C. IV (1), s. 252-297.
- Karagöz, M. (1999). “Osmanlıda şehir ve şehirli mekân-insan-beşeri münasebetler (XV-XVIII. yüzyıl)”. *Osmanlı*, C. IV, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 103-110.
- Kestelli, R. N. (2004). *Resimli Türkçe kamus*. Ankara.
- Küçükaşçı, M. S. (2010). “Şehir”. *DİA*. C. XXXVIII, s. 441-446.
- Kütükoğlu, M. (2007). *XIX. asır ortalarında Tavas kazası*. İstanbul.
- Özcan, A. (2007). “Redif”. *DİA*. C. XXXIV, s. 524-526.
- Öztürk, S. (2003). “Türkiye’de temettuât çalışmaları”, *TALİD C. I* (1), s. 287-304.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. I, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Purodran, N. (2010). *Temettuât defterlerine göre Lüleburgaz’ın sosyo-ekonomik ve demografik yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Quataert, D. (2006). *Osmanlı imparatorluğu’nun ekonomik ve sosyal tarihi*. C. II, Editörler Halil İncalcık-Donald Quataert. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Solmaz, E. (2020). “Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Meslek Kalaycılık: Afyonkarahisar Örneği”. *Folklor Akademi Dergisi*. C. III (2), s. 381-394.
- Tağ, M. (2017). “19. yüzyıl ortalarında Osmanlı Romanlarının sosyal ve iktisadi yapısı: Edirne şehri örneği”. *Göç Konferansı 2017 Seçilmiş Bildiriler*. Transnational Press LONDON-London. s. 285-293.
- Tağ, M. (2017). “Osmanlı Romanlarının İktisadî Yapısına Dair Bir İnceleme: Uzunköprü Şehri Şehsuvarbey Mahallesi Örneği”. *International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series V. IBANESS Congress Series*, Kırklareli/TURKEY, s. 551-557.
- Tağ, M. (Güz 2018). “Temettuât kayıtlarına göre Osmanlı Devleti’nde Romanların meslekî yapıları ve geçim kaynakları”. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. II (18), s. 303-319.

Tağ, M. (2022). “Tarih, yerleşim, nüfus ve meslekleri ile Edirne’de Romanlar”. *Edirne’nin Ardı Da Bayler*, Editörler Halûk Kayıcı-Emin Ünsal-Sabriye Cemboluk, Ceren Yayıncılık&Kitabevi, Edirne, s. 173-190.

Tağ, M. (2022). “Temettuât Defterleri’nde Bir Mahallenin Sosyoekonomik Görünümü: Edirne Şehri Cami-İ İbrahim Paşa Mahallesi Örneği”. *Trakya Üniversitesi’nin 40. Yılına Armağan*, Editörler Halûk Kayıcı-Orkun Akman, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, s. 177-188.

Tabakoğlu, A. (1999). “Osmanlı içtimâî yapısının ana hatları”. *Osmanlı, C. IV*, Editör Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 17-31.

Ulusoy, K. (2011). “Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane Kültürü”. *Millî Folklor*, 23 (89), s. 159-169.

Yıldız, M. (2000). *XIX. yüzyılda temettuât defterleri’ne göre Kütahya’nın Meydan ve Çukur mahalleleri’nin emlak ve arazi durumlarının değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yılmaz, H. (2014). *XIX. yüzyıl ortalarında Uzunköprü şehri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Yılmaz, H. (2022). “Edirne’de II. Bayezid Külliyesi”. *Edirne’nin Ardı Da Bayler*, Editörler Halûk Kayıcı-Emin Ünsal-Sabriye Cemboluk, Ceren Yayıncılık&Kitabevi, Edirne, s. 35-52.

Yörük, D. (2002). *XVI. yüzyılda Aksaray sancağı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.